

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У А. П. ВОЈВОДИНИ

Година XIX

Нови Сад, децембар 1970.

Број 12.

САДРЖАЈ

М. Ботић

Др М. Полит-Десанчић политичар,
правник и адвокат (V);

Др Н. Воргић

Пресуда због изостанка и новчана
накнада неимовинске штете;

Д. Китић

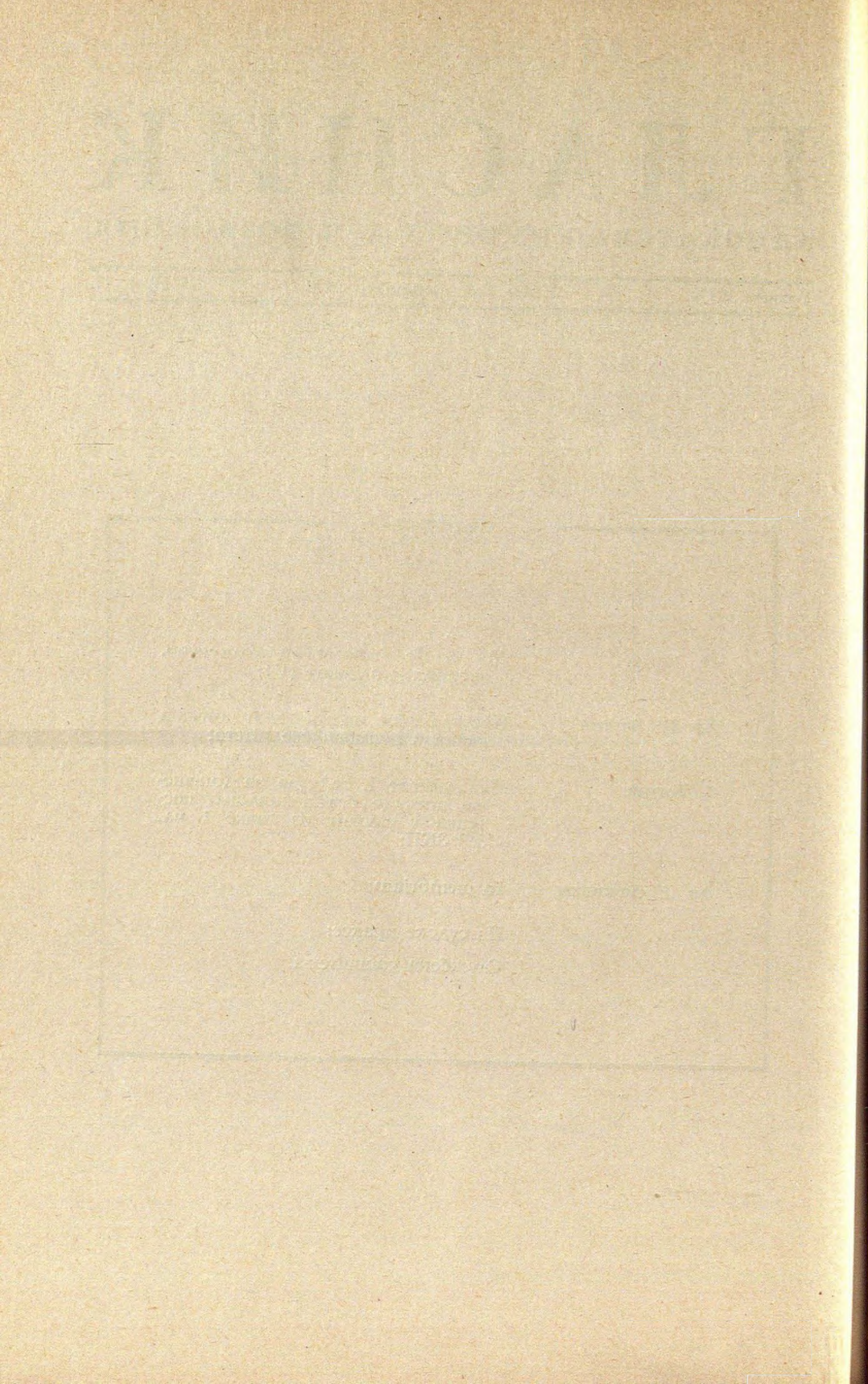
Надлежност I. ст. суда за доноше-
ње пресуде без понављања пос-
тупка у случају из тачке 1. чл.
369 ЗКП;

Др Ј. Дорошки

In memoriam;

Из судске праксе;

Службена саопштења.

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У С.А.П. ВОЈВОДИНИ

Година XIX

Нови Сад, децембар, 1970.

Број 12.

Др МИХАЈЛО ПОЛИТ — ДЕСАНЧИЋ, ПОЛИТИЧАР, ПРАВНИК
И АДВОКАТ

V

Полит као бранилац (адвокат).

Да је Полит био изванредан цивилиста. уочава се лако већ и из само малобројних и надохват виђених Политових цивилних парница, па су према томе Карловачки фондови (и други клијенти) по Политу били добро заступани. Нови Сад је иначе у другој половини XIX века (а и касније) имао већи број одличних адвоката. У Угарској се одувек подизали, а и ценили добри правници и адвокати. Међутим, у овом напису о Политу, нећемо се задржавати на адвокату цивилисти (то је предмет посебног проучавања) него ћемо покушати да прикажемо Полита као браниоца и то само у области политичког деликта. Политове одбране из круга политичког деликта представљају у ствари део Политовог политичког и националног рада, а заслужују посебну пажњу и обзиром на личности браненика, као и због значаја догађаја поводом којих су вођени ови политички процеси.

Буржоаска правна наука у време успона грађанства у Западној Европи, разрадила је и теоријске поставке о политичком деликту, одвајајући га од „обичног кривичног дела“. Феудално друштво је кривична дела из политичких побуда сматрало најтежим злочином (завере, побуне, устанци, против владара, феудалне господе и Цркве) и починиоце најстрожије кажњавало. Обично смрћу, уз свирепу тортуру и конфискацију имовине. У самој структури феудалног друштва стварала се нова друштвена класа: staleж градске буржоазије, тада називана трећим staleжом. Овај, трећи staleж, води врло развијену идеолошку и политичку борбу против привилегија владајућих staleжа (вlastела, високо свештенство) као и против краљевског апсолутизма — управо, жели да за себе преузме власт. Тако долази до политичког организовања грађанства, до захтева за несметаном политичком акцијом, за слободом штампе и сл. И не само то, него и до захтева да се кривична дела почињена из политичких побуда и за остварење политичких циљева (разуме се буржоа-

зије) другачије третирају него обичан криминал. Нарочито су били на удару: смртна казна, злогласна владарска „*lettre de cachet*” (налог за хапшење без суда), начин и услови издржавања казне, те ускраћивање азила починиоцима политичког кривичног дела.

Буржоаски филозофи, социолози, правници, књижевници, епохе просвечености (енциклопедисти и др.) Монтескије, Жан Жак Русо, Волтер, Дидро и др., као носиоци буржоаске идеологије о друштву, траже укидање самовоље и привилегија феудалаца и апсолутистичких владара, па и у области кажњавања, а проповедају пуне људске, грађанске и политичке слободе. Они се залажу за владавину „природног права”, тврдећи да су права човека и грађанина природом дана и неприкосновена. Следствено томе борба за остварење ових права, макар и противна постојећем друштвеном и државном устројству не може бити третирана као обичан криминал. Тако је дошло до појма „политичког деликта”. За ову врсту забрањених дела траже се поротни судови (редовни судови су дуго били под контролом владара и састављени од представника виших сталежа), блаже казне, укидање смртне казне, посебан режим издржавања казне („*custodia honesta*”), давање азила у случају бекства. По Русоу („Друштвени уговор” „Расправе о неједнакости”) антидруштвена стремљења људи (грађана) објашњавају се као резултат деловања лоших и несавремених друштвених институција, а не као последица урођеног антисоцијалног својства људи. Ови по природном праву теже ка слободи и срећи. Народ је суверен, а влада је само посредник између народа и грађана, који се покорвају законима донетим од народних представника, као својој сопственој вољи. Ако дође до поремећаја добрих односа грађана и представника власти, на штету грађана, равнотежа се има успоставити макар и насилним путем. (оправдање буржоаске револуције и политичког деликта). На овим и сличним идејама изградили су правници и други теоретичари буржоаског поретка своје теорије о политичком деликту, а на основу ових ушле су у многе тадашње кривичне законике и одговарајуће законске одредбе.

Француски правни теоретичар Франсоаз Гизо (François Guizot), пледирајући за укидање смртне казне због почињеног политичког деликта и за давање азила политичким кривцима, истиче да смртна казна за политичке деликте нема никакве сврхе, јер се политичким злочином не води борба између људи као личности него са системом владавине.³⁹ Како је у то време буржоазија била већ у Француској преузела власт, а у неким западним земљама делила власт са феудалцима, то је Гизо оправдано писао да се „данас не ради толико о томе ко ће управљати него како ће се управљати”. Према томе буржоаски теоретичари у првој половини XIX века и даље оправдавају поли-

³⁹ François Guizot: De la peine de mort en matière politique — Paris 1822.

тички деликт као борбу за „усавршавање управљања друштвом”. По становишту тадашњих буржоаских правних теоретичара, у условима буржоаског поретка, довољно је за политичке деликвенте применити кривично-правну меру притвора (полицијске мере), држати деликвента ван друштва док траје опасност (метеж, побуна и сл.). Кад ова опасност прође — предузете мере немају више сврхе, а најмање суђење и осуда. Таква лица треба пуштати на слободу, односно амнестирати их.

Буржоаска правна теорија, па и законодавства буржоаских држава XIX века, разрадили су и прихватили и теорију о слободи штампе. Већ је Декларација о људским правима (1789) прокламовала слободу штампе, говора и мисли. У Енглеској је прокламована слобода штампе 1694, у Данској 1770, у Белгији 1831, у Швајцарској 1848, у Угарској 1848. Нешто касније су донети и закони о штампи у буржоаским државама, а и кривични законици су предвиђали извесне одредбе из ове материје, држећи се углавном принципа о слободи штампе, мисли и говора. Слобода штампе се састоји у слободи исказивања својих или туђих мисли путем штампе, а да онај који пише или објављује за ово не одговара пред државним властима. Законодавства су на овој идеји разрадила и извесна ограничења прокламованог принципа, углавном на линији: границе слободе штампе иду дотле докле се не почиње врећати неко туђе право или законом утврђени и заштићени органи и институције. Укида се цензура као превентивна мера, а — за штампарске кривице се предвиђају поротни судови.⁴⁰

У законодавства европских грађанских држава у стадијуму њиховог настанка и развика унете су одредбе о политичком деликту углавном према изнетом схватању буржоаских филозофско-правних теоретичара. Тако је у Француској (1830) уведена порота за политичке деликте, као и посебан систем казне. У Белгији (1831) се такође заводи паралелизам казни и поротно судовање за политичке деликте. Револуционарне 1848 укидају се смртне казне за политичке деликте скоро у свим европским западним земљама, заводи потпуна или делимична слобода штампе, уводе посебне блаже казне (Француска, Белгија, Немачка и др.), као и блажи режим издржавања казне.

И ако је Угарска у другој половини XIX века постала грађанска држава (са извесним виднијим остацима феудалних привилегија у привреди и власти) она је била суочена са народним питањем, које владајућа буржоазија „водеће нације” није била у стању да разреши. Угарска буржоазија није хтела да дели економске и политичке позиције ни са представницима буржоазије немађарских народа, који су иначе представљали бројни фактор у држави. Грађанство немађарских народа такође понето буржоаском идеологијом о равноправности и слободи тражило је и за себе и равноправност и слободу, не само

⁴⁰ Eugénie Hatine: Manuel théorique et pratique de la liberté de presse Paris 1868.

као грађана него и као народа. Буржоазија се у то време поисто-
већавала са народом, и приказивала као репрезентант народа. Из ових разлога, а и неких других, у Угарској државној ор-
ганизацији па и законодавству, задржани су и неки институти
и инструменти из старог друштва, а у циљу јаче заштите држав-
ног поретка, у коме би мађарска нација могла да спроведе на-
ционалну и политичку хегемонију над немађарским народима
и политику етничке асимицалије. Народности су пак тражиле
пуну примену либералне правне идеологије о слободама и засни-
вање законодавства на овим принципима у животу угарске
државе. У Угарској је донет кривични законик 1878. У овом
законнику има и одредаба о политичком деликту, а и о делима
учињеним путем штампе (изазивање на злочин или преступ
међу стаљезима, народностима и вером у Угарској, напад на
личност владоца и чланова владарске куће, на устав и једин-
ство државе и сл.). За политичке деликте се не предвиђа по-
ротни суд, док је за дела учињена путем штампе надлежна по-
рота (такво је стање било и раније).

Кад се у структури буржоаско-капиталистичког друштва,
развојем технике и индустрије, развила нова друштвена кла-
са, радничка класа, и када је ова повела политичку борбу за
своје интересе, па и за преузимање власти, појављују се по-
чиниоци политичких деликата и из њених редова. Сада буржо-
аски правни теоретичари, социолози, политичари и државници,
сучени са опасношћу опстанка постојећег друштвеног система,
стварају теорију о „социјалном деликту“, издавајући овај од
„политичког деликта“. За оваква дела се поново траже и уводе
смртна казна, високе временске казне и сл. Изашла је јасно
на видело истина о класној суштини државе и правног систе-
ма! О томе само оволико, ради лакшег сагледавања буржоаске
теорије и праксе о политичком деликту. Предмет нашег при-
казивања се и временски и садржајно односи само на „чисте“
политичке деликте, почињене на линији покушаја политичког
разрешавања неких противуречности буржоаске друштвено-по-
литичке организације, дакле унутар самог буржоаског система.
То су у суштини међунационални сукоби проистекли из хеге-
монистичког постављања буржоазије „владајуће нације“ према
осталим народима (у првом реду буржоазије тих народа), као
и због тежње за поробљавањем других (суседних, а не само
ових) народа, нација или држава. Само су неке грађанске држа-
ве, на западу Европе, засноване као хомогене националне држа-
ве, у којима се није појавило питање односа између више на-
рода у истој држави (Француска, Италија, Холандија, Немач-
ка). Аустроугарска и државе Источне Европе (Русија, Турска)
далеко касније трансформирале од феудалних у полу грађан-
ску државу, на хегемонистичком принципу владавине једне на-
ције (Аустро-Немци, Мађари, Руси, Турци), без еманципације
свих народа тога простора у нације, упркос променама еко-
номског система нису се могле стабилизovati, па ни одржати.
Класни интерес владајуће буржоазије, знатни остатак феудал-

них односа, историјско опетерећење о свести и формама државности преднационалне епохе, нагон освајања, створили су непремостиве противуречности у структури самог друштва и државе, а народноослободилачки покрети суседних народа (који су спадали у „интересану сферу” ових моћних суседа) стварали су им низ опасности споља. Отуда Аустроугарска, као вишенационална држава са изразитом државном организацијом хегемоније Аустро-Немаца и Мађара, има сталних унутрашњих и спољних политичких потешкоћа. Све је ово изазвало и низ организованих и појединачних политичких, а и других забрањених акција политичке природе. Отуда су суђења политичким деликвентима, на линији захтева саме буржоаске идеологије о националним људским и грађанским слободама и правима, била стално на дневном реду, иначе добро организованог правосудног апарата државе. На тој линији води се и борба Срба у Угарској за време Милетићевог покрета, жестока и револуционарна, а касније, других грађанских политичких странака и група (првенствено либерала и радикала), већ мање оштра и тек изузетно у сукобу са кривичним закоником или законом о штампи.

Одабрали смо три Политове одбране из сфере политичког деликта. Приказом ових покушаћемо да прикажемо Политика као браниоца у политичким кривицама, да изложимо његов метод рада његов приступ чињеничном стању, његову интерпретацију законских прописа и правне теорије и концепцију и тезу његове одбране. То су: Политова лична прес кривица поводом написа „Бока” у листу „Народ” бр. 35/1870. Политичка клевета и увреда архимандрита Анђелића тзв. Јовановићева парница 1872. године пред Окружним судом у Новом Саду. Одбрана Милетића у велеиздајничком процесу пред Окружним судом у Будимпешти 1878.

Бокељски устанак 1869. године епизодан и изолован, брзо је неутралисан, но устанак је изазвао велике симпатије Срба за устанике нарочито у Војводини, која је тада била у национално-револуционарном заносу (Милетићев покрет). Милетић је послао своју сабљу, коју је имао као градоначелник Новог Сада, вођи кривошијског устанка Самарџији у Рисан (сабља је била одмах одузета од стране намесника за Далмацију барона Родића и послата у Беч). Полит је у листу „Народ” бр. 35/1870 објавио свој чланак „Бока”, у коме је указао на узроке побуне као и неуспеха устаника, дајући анализу национално-политичког стања српског народа на Балкану, подвлачећи потребу заједничке акције свих Срба за борбу српског народа на Балкану. Због овог чланка Полит је узет на одговорност пред поротним судом за штампарске кривице у Будимпешти. Расправа је одржана у Будимпешти 29. децембра 1870. године. Оптужница је стављала на терет Политу дело велеиздаје, почињено путем штампе, које иде на „откидање једне чести земље круне Светог Стефана, на рушење јавног мира и буђење народа.” Државни тужилац, анализирајући чланак „Бока”, није пропустио да

помене Политову здравицу на свесловенској етнографској изложби у Москви, па вели: „тамо добивено Господину оптуженику признање, недаје му права да залије своје списатељске ловорике крвавим жртвама грађанског рата, ни да сме бунити на нападање државног јединства земаља које спадају у свету Мађарску круну“. Полит добро оријентисан у државно-правним, кривично-правним теоријама и са одличним знањем политичко-историјских и савремених политичких односа Угарске и аустријских земаља, а уз то одличан познавалац пресс законодавства европских држава наступа у својој одбрани и правним и политичким средствима.

Полит је у своме чланку „Бока“ не само изразио своје симпатије за учеснике побуне и тражио прикупљање прилога за пострадали народ већ је нарочито подвукао неспремност и расцепканост српских снага за национално ослобођење и уједињење. Званичној Србији Полит упућује озбиљне прекоре због пасивног држања Намесништва према догађајима на Балкану, не само поводом Бокељског устанка, па и због држања према Србима у Угарској.⁴¹ Чланак „Бока“ изазвао је живе реакције у Београду. Јован Ристић тражи информације од Стојана Бошковића из Новог Сада о Политовом чланку, а потом су у београдском „Јединству“ (Ристићевом полуслужбеном органу) објављује памфлет против Полита под насловом „Др Полит Десанчић“.

Државни тужилац је у свом уводном излагању на претресу прочитао читав чланак у мађарском преводу пред поротом, да би направио снажнији утисак на пороту. Тужилац налази да је у његовој садржини обележено дело „преске кривице“, садржано у параграфу 6 и 9 законског чланка 18 из 1848.

Полит је пред поротом у првом реду истицао да инкриминација правно не стоји. Бока Которска никада није припадала, па ни сада не припада, земљама угарске круне. У Боки владају аустријски закони, а не угарски. Законски пропис који је цитирао државни тужилац тражи „буђење на делотворно оцепљење“ земаља угарске круне. Ако би се прихватило становиште државног тужиоца онда би се Угарска сматрала провинцијом Аустрије, а Полит тврди да она то није. Према томе у почињеном делу, уколико је почињено, ради се о штампарском преступу у односу на иностранство, а овакав по закону није кажњив. Полит је упозорио поротнике на чињеницу да у слободним и напредним земљама, као што су на пример Америка и Енглеска, постоји пуна слобода штампе и да тако нема пресс парница, по закону о штампи. Једино кривични законик предвиђа дела и казне за почињена кривична дела па и путем штампе. Међутим, у овом процесу се инкриминише сама мисао, без чина и покушаја, што се по кривичном закону не може, јер се по кривичном праву инкриминише само чин или покушај чина. Сматра да и у Угарској треба завести пуну слободу штампе.

⁴¹ „Народ“, бр. 35 из 1870. год. — Н. Сад.

Полит пред поротом износи читав историјат Боке Которске од раног средњег века до најновијих дана и закључује да Бока Которска никада није припадала земљама угарске круне, те да су Бокељи подигли устанак против Аустрије. Чак и када је Далмација сачињавала део угарских земаља Бока није припадала Далмацији, а данас и Далмација не улази у склоп угарских земаља. Полит је очигледно начинио овим излагањем повољан утисак на пороту која је била састављена из грађанства антиаустријски расположеног. Што се пак тиче српског питања, Полит истиче, да нажалост, поротници не познају довољно српски проблем, нити знају традиције, обичаје, ни борбу за слободом овог народа. Говори о „источном питању”. Подвлачи спремност свих Срба да помажу не само Бокеље него и друге Србе, па и све хришћанске народе на Балкану. Подвлачи да прикупљање помоћи за стране држављане не може бити кривично дело, а најмање акт буђења против јавног мира и реда у Угарској. Оно што државни тужилац хоће да инкриминише спада у домен тенденције. Међутим, у Угарској нема закона који узима на одговорност због тенденције. Што се тиче његовог иступања у Москви, што му пребацује државни тужилац, Полит објашњава да се ту ради о неоправданој бојазни државног тужиоца од панславизма. Под панславизмом треба разумети идеју свесловенске узајамности а никако унификацију словенских народа под господством Русије. Чак када би Европа била и толико слаба да би то Русија могла спровести на то не би пристали словенски народи јер „свако словенско племе има своју повесницу, своје традиције, свој посебан душевни живот, свој језик — дакле сва критерија што својство народа сачињавају. Унификација је дакле немогућа”.⁴²

Полит је искористио ово суђење да пред поротом говори и о проблемима народности у Угарској. Сматра да би поротне судове требало оснивати и у срединама народности. Када би се овај чланак на пример расправљао пред поротним судом у Новом Саду ствар би добила сасвим други вид, јер би у пороти седели и припадници народности, којима су ови проблеми далеко ближи и јаснији. Овако је баш на његовом примеру јасно да је угарско поротно судовање за штампарске кривце промашило своје оправдање. Излаже историјат развоја поротног судовања, па подвлачи да у Енглеској порота није ништа друго него суд најближих суседа. Установа пороте је „*judicium parium*”. У Угарској су иначе учестале *press* парнице нарочито против представника народности, што указује на чињеницу да нешто није у реду са немађарским народима.

На крају своје одбране Полит предочава пороти: „Господо поротници, ако Србима није слободно ни у том правцу наше симпатије за племенску браћу изразити што је у свакој цивилизованој држави слободно, то онда можете постићи на послетку, да такве чланке више не пишемо, али оно осећање које такве

⁴² Мих. Полит — Десанчић: Беседе I. стр. 97—122.

чланке диктира, не можете угушити. Такве симпатије могу са политичког гледишта пријатне или непријатне бити али са гледишта права не смеју и немогу сачињавати супстрат преског преступа".⁴³

Државни тужилац је реплицирао, нашто је реплицирао и Полит, па је порота са девет према три гласа Полита ослободила.

Полит се у својој одбрани пред поротним судом у Пешти врло вешто послужио тактиком непосредног политичког деловања на пороту нерасположену према Аустрији. Усмерио је своје излагање на реаговање поротника против Аустрије чиме их је неутралисовао у односу на основно питање изазивања побуне на читавом српском простору. Исто тако Полит је вешто повезао стање грађанских слобода у западним државама са приликама у Угарској, потстичући поротнике као припаднике грађанства за прихватање либералне грађанске идеологије, чему је средње грађанство у многome било наклоњено. Исто тако Полит је подвукао хумане циљеве његове акције, односно написа који је предмет суђења, што је такође било блиско ширим слојевима грађанства у Угарској тога времена. Што се пак тиче правне стране његове одбране уочљиво је да је оптужница одиста имала слабо правно упориште како у квалификацији тако и у законским прописима, но за поротно судовање ово је било од мање важности.

Одбрана Политова оставила је велики утисак на јавност и у Војводини и у Србији. Са Политовом одбраном пред пештанским поротним судом нису били задовољни неки народњаци (Лаза Костић, Миша Димитријевић, Коста Трифковић и др.), који су тврдили да се Полит пред судом „одрекао Војводине“. Било је то време националног романтичарског заноса и позива на жртвовање. Полит се пред судом поставио међутим сасвим реално. Нити се одрекао Војводине, нити српства, нити својих либералних схватања о правима и слободама, јер је о свему томе говорио и поротницима, али се као интелигентан и окретан адвокат извучао од кривичне одговорности и казне. У Србији је пак читав овај случај оставио дуже трагове нерасположења према Политу.

У циљу да се народњаци онемогуће у Карловачком сабору и да се уопште политички компромитују, влада је свим средствима настојала да се осујете закључци Народно црквеног сабора 1871, које су Сабору наметнули народњаци. Влада је ово желела да спроведе и преко архимандрита Германа Анђелића, који се већ од раније ставио у службу пештанске владе. Председник владе проф Лоњан, у циљу остваривања својих намера, сазива у Будимпешти јануара 1872. године конференцију истакнутих српских високих чиновника и црквених великодостојника. На конференцију се одазвао изванредно број лица, углавном високи чиновници из централних државних институција, као и

⁴³ Исто.

архимандрит Герман Анђелић. Ова конференција је изазвала велико узбуђење и негодовање у српској јавности. Народњаци су оштро осудили и конференцију и њезине учеснике. Змај је тада на адресу Анђелића испевао песму „За срећна пута” („Жижа” 1872). У песми Змај осуђује одлазак Анђелића на ову конференцију и оштром сатиrom иступа против држања Анђелића. За мото својој песми Змај узима стихове Лазе Костића, које је истим поводом испевао Лаза: „Анђелићу, враже мали, Ко те створи? од чега ли? Да л’ од злата ил’ од сребра, Ил’ Вуковог левог ребра”. Јасна Лазина алузија на Анђелићево издајство! Змајева песма је имала великог одјека. У Змајевој песми су између осталих и ови стихови:

Куд ћеш на пут, оче „свети”?
Куд по ветру, снегу, блату! —
Каква ј’ нужда, каква сила —
Сад је сваком кућа мила,
Свака ј’ птица у свом јату.
Шта те гони пртит пута
Где ни вучја нема трага?
Снег, ко покров презирања,
Завејо је вучје стопе
Некадашњег марширања.
Та каква је нужда љута
Да се сада лаћаш пута?
Зар те није страх од ветра,
Оштра ветра који брије?”⁴⁴

Ускоро после ове конференције у Пешти, десио се у Алмашкој порти у Новом Саду, инцидент са Анђелићем, који су власти искористиле за политички процес против неких учесника демонстрације у Алмашкој порти, разуме се истакнутих народњака. На „Три Јерарха” — слава Алмашке цркве у Новом Саду, после службе, када је Анђелић седао у кочију, народ је бацао на кола с Анђелићем летке са Змајевом песмом „За срећна пута”, а неки су узвикивали: „на конференцију!”. Поводом овог инцидента у Алмашкој порти, ухапшени су неки учесници демонстрација, па је против њих отворена и кривична истрага. Задржани су у истражном затвору, Корнел Јовановић (Змајев брат), Лука Хајдин и Бұра Вуковић. Баш у то време (од 1. јануара 1872. године) почео је дејствовати у Угарској нови судски апарат, уведен уместо дотадашњих муниципалних и жупанијских судова. Устројено је редовно судовање државних судова по узору других грађанских држава (срески, окружни, апелациони, касациони суд) у оквиру кога је установљена и истражна служба. Овај случај, познат као „Јовановићева парница”, био је први случај вођења истражног поступка по новом судском устројству,

⁴⁴ J. J. Змај: Политичке и сатиричне песме М. С. Н. Сад 1969. Књ. V. стр. 14—15.

а исто тако и први јавни кривични претрес код Окружног суда у Новом Саду. Полит је бранио Бурџу Вуковића, Др Коста Трифковић (књижевник) Луку Хајдина, а Др Стеван Павловић (изврстан правник и одличан адвокат, тада још народњак са левице) Корнела Јовановића. Окривљени су били оптужени да су починили кривично дело „злочин сметања верозакона“ (val-lás háborítás).

Претрес је одржан 16. III 1872. године, Полит је дао изванредну одбрану која може да служи као одличан пример одбране политичке кривице тога времена. Из које се види не само адвокатска способност, смелост и умешност Полита као браниоца него и Политова одважност као политичког радника те која осведочава Полита као одличног познаваоца и заговорника либералних идеја тадашње грађанске правне теорије и праксе.

Полит није порицао да се летак са Змајевом песмом не односи на архимандрита Анђелића. Међутим, Полит је доказивао непостојање кривичног дела за које су оптужени Вуковић и др. Угарски закони (нови кривични законик још није био донет) уопште не предвиђају кривично дело „злочина сметања верозакона“, а за оно што законом није прописано не може се ни судити. Архимандриту Анђелићу остаје могућност, ако се сматра увређеним или оклеветаним, да против починилаца дела поднесе приватну кривичну тужбу, због дела увреде и клевете. У средњовековним угарским законима наилазимо вели, Полит, на два правна термина која би се могла односити на сличну материју а то су „*turbatio sacrorum*“ и „*violatio ecclesiae*“. Ако је оптужница мислила на ова два дела требала их је навести, а што је пропуштено. У неким европским кривичним законикима па и у Аустријском казеном закону, у параграфу 122 обележено је дело „*Religionsstörung*“. У овим овим законима пак, па и у правној теорији и пракси, да би се извршило кривично дело кршења верозакона, морају се испунити два елемента: први, да се дело мора извршити у цркви и њиме онемогућити вршење богослужења. То је објективни елеменат. Други, субјективни елеменат да мора постојати и зла намера да се верозакону покаже презрење — „*богохуљење или обешчашћење*“. Оно што се пак догодило у Алмашкој порти не садржи ни један ни други елеменат. Нити је учињено у цркви нити са злом намером богохуљења. Догођај се десио на излазу из порте, дакле ван цркве, по завршеном богослужењу, а садржина летка и узвици „на конференцију“, приватне су и политичке природе. Не односе се ни на цркву нити на богослужење, а најмање су спречавали верског великодостојника да врши своју верску функцију, јер је ову већ обавио несметано у цркви. И ако се ради о кривичном делу увреде и клевете, па предмет не спада у домену јавне оптужбе, Полит не пориче да је догађај политичког карактера. Овому треба да и пред судом житоше држање Анђелића па и Лоњајеву конференцију. Полит истиче, да је догађај у ствари једна народна демонстрација, а да су у демократском свету

овакве демонстрације и нормалне и некажњиве. Према Полити „демонстрације, било допадања, било негодовања у уставној држави челиче и оживљују јавно мићење. Ко хоће слободу и уставност тај мора трпети и њене изгреде”.

Полит је искористио овај први јавни претрес у Новом Саду и да поздраву увођење редовног грађанског судовања у Угарској, као гаранцију чувања законитости и уставности. Жали што је Краљевски судбени сто у Новом Саду почео рад лишењем слободе и задржавањем у истражном затвору оптужених за дела која ови нису починили. Судови у савременим државама су позвани да штите личну слободу грађана да не да изазивају немир и страх код грађана. Одређивање истаржног затвора суд је образложио да је нужно због „јавне сабласти” почињеног дела. Полит упозорава суд да се у савременим државама у оваквим случајевима предвиђају полицијске мере притвора, а не истражног затвора. Иначе, Полит критикује сам појам јавне сабласти: „Појам јавне сабласти је еластичан и о њему може пресуђивати само јавно мићење, јер спада у питања морала. Сабласан много пута проузрокује и спровођење полицијских или судских мера, чак и више него само дело због кога се ова мера одређује”. Најзад је Полит политички осудио и саму Лоњаневу конференцију, тврдећи да је ова одржана у циљу спутавања уставом и законом загарантоване народно-црквеношколске аутономије. Председник већа је у више наврата упозоравао Полита да се пребацио на политички терен и да његова излагања не спадају у домен одбране. Полит је пак, доказивао да и ова излагања спадају у оквир његове одбране јер се ради о једном политичком догађају који је само последица једне лоше политике.⁴⁵

Суд је оптежене прогласио кривим за почињено дело како га је квалификовао оптужница али оптужене релативно благо казнио и то: Корнела Јовановића на шест, а Вуковића и Хајдина на четири месеца затвора. После овог догађаја убрзо су уследиле опсежне политичке мере против народњака у виду Мајтењијевог комесаријата.

Када је на Балкану ситуација, створена Босанско-Херцеговачким устанком, изнудила војно ангажовање Србије и када се званична Србија одлучила да уђе у рат с Турском, Милетић (народњаци) развио је велику активност за Ослободилачки рат. И ако је био у завади са Обреновићима (раније са књазом Михајлом, касније и са Намесништвом, па и кнезом Миланом) због њихове политике тражења поступних уступака од Турске, устезања ангажовања у устанничким покретима на Балкану и претераних обзира према Аустроугарској — Милетић одлази у Београд маја месеца 1876. и мири се са кнезом Миланом. О Милетићевој аудијенцији код кнеза Милана много се писало у аустроугарској штампи, уз разноврсна нагађања и подметања. Мађарска штампа је пратила догађаје на Балкану са повећаним узбуђењем и видним манифестацијама симпатија за Турску.

⁴⁵ Мих. Полит — Десанчић: Беседе I. стр. 126—137.

Милетић је по повратку из Београда (где је овога пута први и последњи пут добро примљен од званичних кругова) написао у „Застави” (21. V 1876.) чланак: „Брату брат, а Турчину рат”. У чланку Милетић позивао све Србе да се јављају као добровољци у српску војску, да уписују ратни зајам Србије, да прикупљају прилоге и помоћ за вођење „ослободилачког рата”. Милетић је сматрао да је дошао моменат за повлачење Турске са Балкана и да устаници на Балкану уз војно ангажовање српских држава, Србије и Црне Горе, могу спровести ослобођење и уједињење Срба на Балкану. Полит тражи пуно ангажовање свих народних снага, па и жртве: „да је дошло време када се ради о бити или не бити Српства, ту презати од сенке, зазирати од баука, чувати сваку алаку на глави, било би не само крајњи кукавичлук него и подло издајство”.⁴⁶

Угарска влада се плашила јачања Србије и страховала је да ће српски ослободилачки рат на Балкану имати непожељног утицаја на држање Срба у Аустроугарској. Разни шпијуни и дошници свакодневно су извештавали угарску владу о тобожњим припремама Срба у јужним крајевима Угарске за „општи српски устанак”.⁴⁷ Поводом догађаја на Балкану дошло је до извесног узнемирења српских маса у Војводини, као и до акције народњака у корист устаника и припрема Србије за рат, но све ово није могло бити основа за неки општи устанак Срба у Угарској. Акције народњака су се углавном односиле на прикупљање новчаних средстава и добровољаца, те пропаганду ослободилачког рата преко листова.

Истог дана када је кнез Милан објавио прокламацију српском народу, позивајући га у рат против Турске, у „Застави” је Милетић (20. јуна 1876. године) објавио Миланову прокламацију, а испод текста прокламације објавио свој чланак „Дакле”, мира ради рат!”. Милетић оправдава овај рат као једини начин за пацификацију Балканског полуострва и за ослобођење српског народа. Поводом објављивања прокламације кнеза Милана у „Застави” истог дана када је објављена у Београду, изнета је у Угарској јавности тврдња да је Милетић писао Кнезу текст прокламације, када је боравио у Београду, као и још низ других нагађања о улози Милетића у вези догађаја на Балкану. Свакако да је Милетић морао собом донети прокламацију, или је добити са обавештењем када ће бити прокламована у Београду, када ју је истог дана могао објавити у Новом Саду, у својој „Застави”. Према тадашњим могућностима комуникација Милетић никако не би могао, да није раније располагао са прокламацијом ову објавити истог дана у „Застави” у Новом Саду. Ово чињеница је истина имала великог ефекта на српску јавност али је и оправдавала подозрења угарских власти против Милетића.

⁴⁶ „Застава” од 21. V. 1876.

⁴⁷ Н. Петровић: Граба II.

Извештаји новосадског великог жупана А. Флата (Flatt) председнику владе К. Тиси пуни су података о политичким кретањима народњака (Омладине, како их Флат назива). Тако Флат у своме извештају од 3. септембра 1875. године између осталог обавештава владу о следећем: „у Београду су настављена врбовања. Стратимировић се још увек налази у Београду. У Карловцима је такође основан један одбор који прикупља прилоге за избеглице. Председник одбора је тамошњи градоначелник. Васа Николић није отишао из Земунa у Бач — Бодрош-ку жупанију као што сам раније јавио, већ се вратио у Београд. Већи број чланова Омладине борави тренутно у Земуну и, уопште, већ има недељу дана како је сабиралиште Омладине Земун, а не Нови Сад. Милетић, Полит и Павловић су, додуше, у Новом Саду, а и често су одсутни по два-три дана. Дали то време проводе у Земуну или не, неznam, Лаза Костић се често појављује у Земуну”.⁴⁸ Аустроугарска је чекала само повољан моменат па да се умеша у босанско-херцеговачки устанак. Будно је мотрила на сваку акцију не само устаника и Србије већ и на политичке потезе српских и југословенских политичких снага ангажованих у Устанку. Исти Флат, обавештава председника Тису 21. новембра 1875. године о једној интересантној политичкој комбинацији у вези са босанско-херцеговачким устанком: „према једном поверљивом писму у табору устаника родио се план у формирању привремене владе у Херцеговини, надају се да ће тиме не само спречити Аустроугарску да умаршира, од чега се стрепи, већ да ће тиме осигурати солидарност свих Јужних Словена (délsláv szolidaritást). Због тога би ова влада била изабрана од представника свих јужнословенских покрајина, а бројала би десет људи. Из Србије би била два представника и то: бив. министар Грујић и једноноги пензионисани капетан или мајор Ђорђе Влајковић, из Војводине („a Vojvodinára”) Светозар Милетић, из Хрватске Маканец, из Босне су предвиђена она два свештеника што командују устаничким четама, а из Херцеговине би била изабрана двојица од шесторице тамошњих устаничких вођа, док би се кнез Црне Горе овластио да изабере двојицу из Црне Горе. За председника су предвиђени Грујић и Милетић. Привремена влада би имала да одлучи који од њих двојице ће бити председник, а који потпредседник. Овај план према информацијама из Херцеговине потиче од скупштине одржане под председништвом Љубибратића”.⁴⁹

Председник Угарске владе К. Тиса издао је 4. јула 1876. године наредбу свим властима у Угарској, којом се угарским држављанима забрањује учешће у српско-турском рату као и врбовање добровољаца, скупљање новчаних прилога и других средстава за овај рат. Ко се огреши о ову наредбу има одмах да буде ухапшен. На основу ове наредбе још истог дана је ухапшен Корнел Јовановић, који је затечен у Банату у агитацији за

⁴⁸ Н. Петровић: Грађа II. стр. 662—663.

⁴⁹ Н. Петровић: Грађа Књ. II. стр. 676—677.

уписивање српског ратног зајма и прикупљање помоћи за српску војску. Телеграфском наредбом самог председника Тисе, велики жупан Новог Сада хапси Милетића у његовом стану у Новом Саду, ноћу између 4. и 5. јула 1876. године. Милетић је ухапшен и пребачен у Будимпешту и поред тога што га је штитио посланички имунитет, будући да је био народни посланик угарског парламента.

Полит је већ 5. јула 1876. године, на глас о хапшењу Милетића, протестовао депешом упућеном министру правде Бели Перцелу и председнику Угарског парламента, Коломану Гицију, позивајући се на Милетићев посланички имунитет, а да нема ни трага о каквом кривичном делу инфлагранти. У то време су биле парламентарне ферије па је Полит добио одговор од Парламента да ће се предмет изнети пред парламенат чим се овај буде састао. Парламент се састао тек 28. IX 1876. године. Случај је предат имунитетном одбору парламента. Имунитетни одбор је нашао да се начелно повреда имунитета посланика од стране владе не може оправдати но да се у Милетићевом случају ради о једном изузетном случају који је политички оправдан. Полит је, као посланик, у Парламенту указивао на незаконитост поступка владе и протестовао због повреде имунитета Милетића, а и против држања Угарске владе и штампе у корист Турске. Полит је бранио мишљење, да је дозвољено учествовање грађана једне државе у страном рату као добровољаца и да је то уобичајено у свим демократским државама. Није тачно да тиме држава подпомаже било коју ратујућу страну. То би било само у случају када би се сама држава и њени органи ангажовали у врбовању добровољаца. Тако је у америчком рату за ослобођење било добровољаца из западно-европских држава, у грчком рату за независност, учествовали су добровољци из свих држава Европе. Сада се у Србији налазе добровољци из Италије, Немачке и Русије, па нико не тврди да су њихове државе нарушиле неутралност. Оно што је целој Европи дозвољено у Угарској је забрањено!. Уосталом, са правног становишта Угарска и не може узимати на одговорност своје држављане који учествују као добровољци у рату против Турске, или било које стране државе, јер у Угарској не постоји ни један закон који то забрањује. Наредба председника владе није закон. Она не може имати повратну силу, а Милетић је ухапшен истога дана када је наредба дата и то за радње почињене пре него што је ова наредба објављена. Угарска се не налази у изузетним приликама због српско-турског рата те нису потребне никакве политичке превентивне мере, па ни на граници према Србији. Неоправдано се антипатије угарских Срба против Турске узимају као антипатије против Мађара. Угарска нема потребе да се идентификује са Турском, а да развија непријатељство према народима на Балканском полуострву. Напротив, интереси су Угарске на страни устаника на Балкану који теже да створе националне државе са којима Угарска има и економске и политичке инте-

ресе за тесном сарадњом. Парламент је ипак прихватио становиште имунитетног одбора и Милетић је „издат суду“, па је и даље остао у истражном затвору, читавих 18 месеци у будимској „Фортуни“.⁵⁰

После хапшења Милетића дошло је до низа хапшења народњака у Угарској као и неких виђенијих Срба у Хрватској. Међу првима је ухапшен, др Светислав Касапиновић адвокат из Панчева. И овај је доведен у Будимпешту под сумњом, да је заједно са Милетићем спремао и подстицао побуну угарских Срба. Између осталих ухапшени су и Јован Павловић уредник „Граничара“ у Земуну, Тоша Бекић, публициста из Панчева, Мита Косовац, учитељ из Меленаца, Стева Јанковић, учитељ у Чуругу, Арса Бермаков из Арада, Марко Аксентијевић, трговац из Осијека, Петар Деспотовић, професор у Пакрацу, Никола Беговић, прота из Карловца и др. Пре свих, па и пре Милетића, ухапшен је Корнел Јовановић у Бечкерек, који је тамо сакупљао прилоге за српску војску. Хапшени су и сви они, за које се сумњало да желе да се пребаце у Србију као добровољци, а граница је чврсто запоседнута. Изгледало је да ће доћи до врло широких прогона, но међутим, после Буниса, погоршања ситуације устаника, као и јачање политичко-дипломатске позиције Аустроугарске, влада је престала са припремљеним мерама против Срба у Јужној Угарској. Многа похапшена лица су пуштена и без суђења, а неки су осуђени на мање временске казне. После извесног времена обустављен је поступак и против др Светислава Касапиновића, за кога се држало да ће бити заједно са Милетићем изведен пред суд. Једино је и даље у „Фортуни“ остао Милетић, у истражном затвору. Против Милетића се водила дуга и опсежна истрага у циљу прикупљања доказа о велеиздаји.⁵¹

Полит је 8. марта 1877. у Парламенту управио своју интерпретацију на Министра правде, поводом Милетићевог случаја. Полит замера на дугом току истраге, протестује због случаја Стеве Јанковића, учитеља у Чуругу, који је држан пет месеци у притвору а да није саслушан, сматра да обзиром на смиривање ситуације у Србији треба напустити даљу примену превентивних мера у Јужној Угарској. Полит на крају своје интерпретације поставља питања на Министра правде: „у обзир ових политичких парница, које ће се и онако због мањка објективног и субјективног учина морати обуставити — јели вољан Г. Министар правде такав предлог Његовом Величанству упутити да се те истраге највишом одлуком коначно обуставе?“ Министар правде је тек после два месеца одговорио на интерпретацију посланика Полита, поричући да се у Јужној Угарској ради о превентивним мерама, јер да су то судски случајеви, а влада се не може мешати у судске послове. Полит незадовољан са одговором, 5. маја 1877., држи у Парламенту, један од својих нан-

⁵⁰ Мих. Полит — Десанчић: Беседе I. стр. 256—284.

⁵¹ Томандал: др Касапиновић: стр. 61—81.

храбријих и пророчких говора. Отворено је изразио сумњу у објективност суда, сматра да се на суд врши притисак од стране владе, што у савременим демократским државама није дозвољено. Како се стање на Балкану уласком Русије у рат против Турске поново мења, то му је јасно да ће Милетић још дуго лежати у затвору: „Милетићева парница мене опомиње на српског деспота Бурђа Бранковића, који је у Јегри двадесетаве године без суда био у затвору, па је тамо и умро; на питање зашто се Деспот држи у затвору добијан је увек исти одговор: „*nihil mali fecit sed ratio status sic exposcit*“. На крају свога говора Полит изјављује: „хтео сам само толико рећи да ако има политичких разлога у Милетићевој парници да ја ово не појмим, јер Русија са њених милион солдата није спала на помоћ Милетића. И још нешто: времена су врло озбиљна и јако се мењају. Ако икоји народ, то би Маџари требали да завире у листине своје повеснице, па ће наићи на многе Милетиће... не могу примити одговор Министра”.⁵²

Најзад је за 8. јануар 1878. године заказан и главни претрес против Милетића пред Окружним судом у Будимпешти, због дела велеиздаје. Случај је водио државни тужилац др Бела Томашек, који се (из личних разлога) убио пре претреса. На суђењу је оптужницу заступао, др. Бек. Саслушања у истрази је вршио истражни судија Матавовски, који је лично долазио код Милетића у затвор ради спровођења истраге. По захтеву Милетића бранилац му је био Полит. Пре претреса Полит је заједно са Милетићем прегледао судске списе, читаве две недеље јер је истрага нагомилала силан материјал, већим делом штампе и писама, а и разних изјава широм Угарске. Полит пишући о овоме вели да је морао да прегледа читав пласт аката „спис је био ограман, но по каквоћи садржаја управо никакав” Полит наводи да је наишао чак и на записник о саслушању једног детета. Међутим, од читавог овог материјала јавни тужилац је могао да искористи једино исказе сведока Ранковића и Тимарчевића, случај Корнела Јовановића, неке Милетићеве чланке, писма и медаљоне са ликом Милетића, „Милетићеве златице”. Био је то врло неподобан материјал за тешку оптужбу „чина велеиздаје”.

Оптужница је теретила Милетића за дело велеиздаје, предвиђено по законском чланку VII из 1715 године, кажњиво по истом закону, вечитом робијом или смртном казном. Оптужница наводи да је дело почињено говором Милетића на банкету у хотелу „Српски Краљ” у Београду маја 1876. године, чланцима Милетићевим и „Застави”, учешћем у организовању врбовања добровољаца и сакупљања прилога за српску војску. Што све потврђују сведоци: Борђе Ранковић, Јоца Тимарчевић, делимично Корнел Јовановић, чланци и писма који прилежу списима и примерци Милетићеве златице.

⁵² Мих. Полит: Беседе I. стр. 284—327.

Јавни тужилац у образложењу оптужнице објаснио је суду шта је државно тужилаштво сматрало за полазну тачку при мотивацији и дефиницији оптужнице: то је државна идеја, појам свете Угарске круне. Дужност је сваког грађанина да подеси своје приватно деловање у интересу државне идеје. Сматра да је после поравнања, 1867. повољно решено питање појединих народности за њихов развитак и уклапање у заједнички државни интерес. Међутим, Милетић је подхрањивао протудржавне идеје, а у неким радњама које су овде инкриминисане деловао и против саме државе.⁵³

Главна тачка оптужнице била је веома сумњива прича о „банкету у Српском краљу” у Београду. Оптужница наводи да је Милетић почетком маја 1876. године у хотелу „Српски краљ” у Београду, приликом свог боравка у Београду, када је био и у аудијенцији код српског кнеза Милана одржао пред око двадесетак особа велеиздајнички говор. Том приликом да је између осталог рекао, да је у Банату, Бачкој и Срему спремно око двадесет до тридесет хиљада добровољаца за српску војску у рату против Турске, да ако Србија изађе као победница у српско-турском рату треба подићи устанак (*felkelés*) у Банату, Бачкој и Срему у циљу ослобођења ових крајева. Тај говор да је био повод за даљу агитацију у Јужној Угарској „Омладине” и других политичких агитатора. На овом банкету да су били између осталих и угарски држављани: др Светислав Касапиновић, Стева Поповић, Михајло Врањешевећ, др Лазар Костић, Марко Аксентијевић и др. По одржавању овог банкета, шта је на њему говорено и ко је био присутан посведочили су сведоци, Борбе Ранковић и Јоца Тимарчевић, који су и сами присуствовали овом банкету. Истина да је Јоца Тимарчевић изменио свој исказ после у Београду, но нема разлога да се овим сведоцима не верује јер су дати у истрази сасвим добровољно, да се међусобно слажу, као и са осталим чињеницама у вези са боравком Милетића у Београду.

Оптужница сматра да је Милетић организовао и подстакао врбовање добровољаца од угарских држављана и скупљање прилога за српску војску и путем чланака у „Застави”, а и организовањем ове акције на терену. Као доказ служе чланци у „Застави”, акција „Омладине” за популарисање рата на Балкану, чиме се Угарска, као неутрална држава у овом рату, компромитује. Посебно се истиче случај Корнела Јовановића, који је ухапшен у Бечкерек, када је вршио врбовања и код кога је нађена Милетићева визит карта. Сем тога, суду је продуцирано више писама разних лица, која указују на акцију Милетића за побуну Срба у Угарској и Хрватској. Да је Милетић радио противу државне идеје доказ су и „златице” на која се налази лик Милетића, уз ознаку земаља које би евентуално требале да уђу у састав српске државе, а где се налазе и Банат, Бачка и Срем.

⁵³ Мих. Полит — Десанчић: Беседе I. стр. 284—376.

Милетићева расправа је трајала 8 дана. Саслушано је мноштво сведока и прочитана читава хрпа аката. Дана 14. I 1878. године дао је државни тужилац завршну реч, који је изјавио да сматра да је дело доказано па сматра да Милетића треба по закону казнити.

Полит је, у своме трочасовном говору, побијао и чињеничне наводе оптужнице и правну квалификацију дела, тврдећи да се у радњама Милетића не стичу елементи кривичног дела велеиздаје и да јавни тужилац оптужује у ствари Милетића за тенденцију његових радњи. Милетићева парница је дакле парница тенденције, а ова по угарском кривичном праву није кажњива. Милетићеву парницу је изазвала међународна ситуација, догађаји на Балкану. Овде се ради о политичкој парници. У правној држави независно судство кадро је да се противстави политичким струјама и страстима. Оно је моћан друштвени корективум. Сматра да ће овако бити и у Милетићевој парници, тим пре што Угарска нема разлога да стави под оптужбу симпатије својих држављана Срба за српске устанике и српску војску у рату против Турске.

Анализирајући чињенично стање Полит налази да нема доказа да је банкет у „Српском краљу“ уопште одржан, а још мање да је Милетић одржао велеиздајнички говор са оном садржином коју му на терет ставља оптужница. Једини сведок који га терети, јесте Борђе Ранковић. Овај је морално проблематична личност. Био је осуђиван због кривотворења меница од угарског суда, на две године затвора. Био је једно време добровољац у Србији, још пре него што је избио рат, а по избијању рата се вратио у Угарску. Лажно се представљао као секретар генерала Стратимировића, побегао је из Србије због лошег владања. Као апсеник, пријавио се ради сведочења против Милетића. Истрага узима његову изјаву на записник и заклиње га на исказ, што није предвиђено у истрази него само на претресу. Сведок Тимарчевић пак, порекао је свој исказ у Београду. Изјаву дату истрази, такође под заклетвом, дао је под притиском, у страху да ће бити задржан у затвору. Стога је овај одмах по повратку у Београд код суда свој исказ порекао. Учесници који се помињу на банкету, мање-више доказали су свој алиби: Лаза Костић био је тада у Црној Гори, Врањешевевић у Влашкој, Аксентијевић није био у то време у Београду. Гостионичар и келнери у „Српском краљу“ ништа не знају о „банкету“.

Што се тиче акције за врбовање добровољаца, упис зајма и прикупљање прилога, нема никаквих доказа да је Милетић ову акцију организовао и водио. Сем тога врбовања добровољаца није ни било. Добровољци су спонтано прелазили у Србију. Милетићева визит карта нађена код Корнела Јовановића није пуномоћје. Уосталом, „ако се читава парница велеиздаје оснива на једној визит карти, та парница на врло slabим ногама стоји“.

Милетићеве златице, саме по себи нису чин никаквог кривичног дела, а не могу бити ни доказ велеиздајничког рада Милетићевог. Ове златице су исковане још 1871. године и ником

нису сметале, сем самом Милетићу, који се љутио због њиховог издавања, будући да је иначе лично веома скроман човек. Међутим, трговци су их издали ради зараде. Што се на њиховом венцу налазе уписани и Банат, Бачка и Срем, није никакво чудо, јер је свима познато да Срби не живе само у Србији и Црној Гори, него и у Банату, Бачкој и Срему, па и другим земљама ван граница Србије и Црне Горе. Сама златица-медаљон, по својој природи је „марка за игру“. У читавом свету се стављају ликови великих људи на медаљоне, табакере, карте, играчке и сл.

Писма која су суду презентирана, делом су и анонимна, па су сасвим сумњивог порекла и неистините садржине, а друга су без икакве важности за овај процес, иначе сва прибављена на проблематичан начин.

Милетићеви чланци у „Застави“, не могу бити инкриминисани по кривичном закону и поступку, јер спадају под Закон о штампи и пред поротни суд за штампарске кривице. Законски чланак 18 из 1848 није стављен ван снаге. Само се у преској парници може утврдити ко је писао неки чланак и да ли је његова садржина кажњива и зашто. Ови чланци су иначе по Закону о штампи већ и застарели.

Правна квалификација државног тужиоца не стоји. Позивање државног тужиоца на Законски чланак 7 од 1715. год. промашена је ствар и чудна, јер се ради о формалном а не материјалном закону! Тај законски чланак („De casibus criminis laesae Majestatis“), као формални, говори о поступку у случају велеиздаје. „Шта би се рекло у Француској, кад би каквом прокуратору пало на памет, да као дело велеиздаје наведе параграф 40 Кривичног поступка, који „опредељује случај заповести за затвор“ („mandat d'amener“), „!? Угарско средњовековно законодавство предвиђа као дело велеиздаје само почињено против владара: Закон Светог Стефана „De conspiratione contra regem et reginam“. Милетић очигледно да није починио никакво дело против владара, а то ни тужилац не тврди. Према томе у радњама оптуженог нема дела велеиздаје које предвиђа угарски закон. Европска савремена законодавства предвиђају као дело велеиздаје, дела почињена против владара и против државне територије. За оба дела се тражи „делотворни учин“. У случају покушаја, „нуждан је учин који делотворном изведењу води“. По пруском казненом закоником, „такав учин, који ако испадне за руком, непосредно ка цели води“. Само пак, угарски судови у својој пракси за дело велеиздаје траже „предузимање насилничког дела“. Према томе, осећања, жеље, комбинације, обећања, обавештења и сл. не сачињавају чак ни покушај велеиздаје, а све што се ставља на терет Милетићу не излази из ове сфере. Чак ни основна радња оптужнице: говор на банкету. Према оном што се наводи да је Милетић рекао о Банату, Бачкој и Срему, ни говора не може бити о непосредном позиву на отцепљење. Ослобођење Баната, Бачке и Срема ставља се само условно у изглед „ако Србија из бор-

бе победоносно изађе". Када би свака политичка замисао, комбинација, била кажњива, то би били велеиздајници сви они који говоре и пишу о „вечном миру", о преображају Европе у савезне државе и други политички занесењаци. Сем тога, то је прост позив без учина покушаја за извођење. Такав покушај је не кажњив. И сам пројекат угарског кривичног законика не означаје сваки позив као кажњив, него само директан позив, као што је то и у Француском казненом закону, по параграфу 102. Што се тиче врбовања добровољаца, за ово дело нема предвиђене забране у постојећим угарским законима. У демократским државама пак, дозвољено је грађанима да у редове једне или друге ратујуће стране као својевољци ступају. Забрањено је солдате у војној служби наговарати да ступе у војну службу друге државе. Појам врбовања претпоставља сакупљање људи („atroupement") стварање експедиције, отварање бироа за врбовање (bureau d'inscription) и сл. Свега тога у Јужној Угарској није било, а ни државни тужилац не наводи да је то организовао Милетић. Сам прелазак својевољаца у Србију, некажњив је и за њега се не може оптужити Милетић, поготову не за почињено дело велеиздаје према угарској држави. Тако Угарска даје први пример у повесници, да се прелазак својевољаца забрањује и као злочин обележава! Према томе нема објективног учина дела велеиздаје.

Нема ни субјективног учина дела. Милетић није завереник. Милетић је човек отвореног карактера и све што ради предузима јавно и отворено. Он је првак Српске народносне странке и његов рад није уперен против угарске државе него у правцу заштите националних и грађанских права свога народа. Милетић је изабрани од народа посланик угарског парламента. После „Октобарске дипломе" Милетић је најревноснији поборник угарског устава. У Хрватском сабору је био униониста. На Благовештенском сабору се борио против аустрофила. Његове везе и као новинара и политичара са Србима у Србији и другде, су природне и нормалне. Боравак у Београду о коме говори оптужница био је боравак новинара, а у то време се у Београд сјатило новинара из целог света због блискости ратне ситуације на Балкану. Сем тога Милетић је доказао да је имао и приватног посла у Београду. Нормално је да су Милетићеве пријатељи у Београду, који су недавно постали министри у влади, припремили овоме и аудијенцију код кнеза Милана, у циљу њиховог измирења због промене политичке ситуације у Србији. Све је то и нормално и некажњиво и јасно да се Милетићеве и других угарских Срба, симпатије за Србе у Србији и антипатије према Турској, не могу бити предмет било каквог кривичног дела, но међутим, једна лоше схваћена политика државних интереса Угарске довела је до ове политичке парнице. Треба имати у виду углед угарске државе јер се за ово суђење интересују милиони људи не само у Угарској већ и у иностранству. Ако би се пресуда донела само из политичких

разлога онда је то разарање правне државе: „ја се надам, да ће судије онако, као што је то у модерној правној држави, слободни од сваке политичке струје, пресуду у Милетићевој парници донети, а да неће симпатије угарских Срба за њихову браћу у Турској као злочинство означити. У тој нади, у том поверењу завршавам своју одбрану” — завршио је Полит свој одбрамбени говор.⁵⁴

Дана 18. јануара 1878. године изречена је пресуда. Милетић је осуђен на пет година тамнице, са урачунавањем истражног затвора. Жалбу против пресуде је сам Милетић писао али је она била одбијена. Казну је издржавао у Вацу и издржао свега три и по године, када је амнестиран.

Политова одбрана Милетића, његово залагање за Милетића и држање на суду, подигли су још више Политу углед као адвоката. Исто тако знатно му је порастао углед у народу као политичару. Ова одбрана сврстала је Полита међу најчувеније адвокате у Угарској. Милетићевом суђењу и Политовој одбрани дат је веома широк публицитет у домаћој и страниј штампи. Чак је и владин лист „Pester Loyd” одао признање Политу као браниоцу. Тако истиче лист да су суд и публика слушали Политову одбрану са највећом пажњом, да су чланови већа правили белешке: „Др Полит је говорио течно, са правим ораторским полетом. Ноншалантно, а при том сигурно кретање при говору, чинило је најбољи утисак”. „Застава” је објавила у целини одбрамбени говор Михајла Полита а други листови у знатним изводима.

Политова одбрана Милетића је за Полита представљала највећи професионални домет, као и велики политички успех у иначе дугој и плодној адвокатској и политичкој каријери.

Милорад Ботић

ЛИТЕРАТУРА

1. Др. Мих. Полит-Десанчић: Источно питање и његово органско решење. Н. Сад, 1862.
2. Др. Мих. Полит-Десанчић: Народност и њен државноправни основ. Н. Сад, 1863.
3. Др. Мих. Полит-Десанчић: Решимо коју. Н. Сад, 1887.
4. Др. Мих. Полит-Десанчић: Покојници I Н. Сад, 1890.
5. Др. Мих. Полит-Десанчић: Путне успомене, Н. Сад, 1896.
6. Др. Мих. Полит-Десанчић: Беседе, књ. I—II—III—IV, Н. Сад, 1885—1911.
7. Др. Мих. Полит-Десанчић: Прошлост и садашњост нашег положаја, Н. Сад, 1908.
8. Др. Мих. Полит-Десанчић: Успомене из године 1848—1849. Н. Сад, 1889.
10. Др. Мих. Полит-Десанчић: Помен Др. Фрањи Рачком. Н. Сад, 1895.

⁵⁴ Мих. Полит—Десанчић: Беседе I стр. 284—376.

⁵⁵ Pester Loyd од 16. I 1878.

11. Др. Мих. Полит-Десанчић: Како сам свој век провео. Београд, 1925.
12. Мих. Полит-Десанчић: Вереница црногорка, Н. Сад, 1868.
13. Мих. Полит-Десанчић: Бранивој кнез захумски. Н. Сад, 1869.
14. Јован Скерлић: Омладина и њена књижевност, Београд, 1906.
15. Др. В. Чубриловић: Историја политичке мисли у Србији XIX века, Бгд, 1958.
16. Васа Стајић: Светозар Милетић: Београд, 1939.
17. Васа Стајић: Српска православна велика гимназија у Н. Саду, Н. Сад, 1949.
18. Др. Димитрије Кириловић: Помаћаривање у бив. Угарској, Н. Сад, 1935.
19. Др. Димитрије Кириловић: Српски народни сабори, Н. Сад, 1938. — књ. I—II.
20. Коста Н. Милутиновић: Политова интерпретација источног питања Бгд, 1931.
21. Др. К. Н. Милутиновић: Мих. Полит-Десанчић, као историчар, Н. Сад, 1936.
22. Др. К. Н. Милутиновић: Светозар Милетић, Загреб, 1939.
23. Никола Петровић: Око Милетића и после њега, Н. Сад, 1964.
24. Др. Ј. Савковић: Милетићева нар. странка и српска новосад. гимн., Н. Сад, 1936.
25. Др. Миховил Томандал: Др. Светислав Касапиновић, Панчево, 1940.
26. Др. Миховил Томандал: Избори Др. Михајла Полит-Десанчића у банатској граници. Две политичко-историјске студије. Панчево, 1940.
27. Јаша Томић: Из прошлости наших вођа. Н. Сад, 1889.
28. Др. Јован Суботић: Аутобиографија. Н. Сад. Издање Матице Српске 1910.
29. Светозар Милетић: Источно питање. Изабрани чланци. Н. Сад, 1939.
30. Владимир Јовановић: Српски народ и источно питање. Н. Сад, 1863.
31. Светозар Марковић: Србија на истоку. Одабрани списи. МС—СКЗ. Н. Сад, 1961.
32. François Guisot: De la peine de mort en matière politique. Paris, 1822.
33. R. Gaviand: Traite théorique et pratique du droit penal français, Paris, 1989.
34. Eugénie Hatine: Manuel théorique de la liberté de presse, Paris, 1868.
35. Др. Виктор Новак: Полит Десанчић и Хрвати. Летопис Матице Српске књ. 337/1933.
36. Др. Буро Шурмин: Моје успомене на Мих. Полит-Десанчића. АМС. књ. 338/1933.
37. Милутин Јакшић: Политова источна Швајцарска и Кошћутова дунавска конфедерација. АМС. књ. 338/1933.
38. Јован Грчић: Политов белетристички рад. АМС. књ. 337/1933.
39. Др. Славко Ђирић: Полит на народном конгресу у Будимпешти. АМС. књ. 338/1933.
40. Др. Никола Милутиновић: Милетић и Полит у борби за национални опстанак Срба у бив. Угарској. Гласник истор. друштва у Н. Саду. Књ. IV. св. 2, 1931.
41. Војислав Ј. Вучковић: Војвођанско питање у односима између Србије и Мађара од 1859 до 1868. Зборник МС. бр. 5/1953. Н. Сад.
42. Др. М. Прелог: Др. Полит тражи намештење у Хрв. двор. канц. Гласник ист. друштва бр. II. Н. Сад.
43. Коста Хаџи: Зашто је Др. Мих. Полит-Десанчић престао да се бави адвокатуром. Гласник адв. коморе Војводине, бр. 7/1952. Н. Сад.
44. Никола Петровић: Историјско место, улога и значај Уједињене Омладине српске. Уједињена омладина српска. Зборник радова. МС. 1968. Н. Сад.
45. Никола Петровић: Светозар Милетић и народна странка. Грађа I—II. Ср. Карловци.

46. Васа Стајић: Грађа за културну историју Н. Сада. Н. Сад, 1951.
 47. Документи о Св. Милетићу. Милетић као адвокат. МС. 1951. Н. Сад.
 48. Народна енциклопедија Срба—Хрвата—Словенаца (Ст. Станојевић) Бгд.
 49. Листови (неки бројеви): Србски Дневник, Народ, Застава, Браник, Ost und West, Јавор, Даница, Жижа, Стармали, Летопис Матице Српске.
 50. Архива Адвокатске коморе Војводине, Н. Сад.

ПРЕСУДА ЗБОГ ИЗОСТАНКА И НОВЧАНА НАКНАДА НЕИМОВИНСКЕ ШТЕТЕ

(Коментар судске праксе)

Наслоњено на систем тзв. афирмативне литисконтестације¹ формулисано је законско правило (чл. 321 ЗПП) да ће се кад тужени не дође на припремно рочиште до његовог закључења, или на прво рочиште за главну расправу ако припремно рочиште није одржано, или ако дође на ова рочишта али неће да се упусти у расправљање, или се удаљи са рочишта а не оспори тужбени захтев, донети пресуду којом се тужбени захтев усваја — пресуда због изостанка. У изложеним околностима суд је дужан чињенично излагање тужиоца узети за подлогу одлучивања као да је признато. Наравно, ако су поред тога испуњени и други законски услови на које се пази по службеној дужности.

У нашој судској пракси је истакнуто становиште да се не може донети пресуда због изостанка ако је у питању захтев за новчану накнаду неимовинске штете.² Такво правно схватање образлаже се ставом да изостанак туженог овде нема значај признања висине неимовинске штете која је означена у тужби. Сматра се да је то питање о коме се увек мора расправљати, будући висину новчане накнаде неимовинске штете утврђује суд по слободној оцени (чл. 212 ЗПП).

Ова пракса нам се не чини основаном.³ Или се бар може наћи не мало основа и разлога и за размишљања у супротном правцу.

¹ Др Б. Познић: Грађанско процесно право, III изд., Београд 1970. стр. 169; Др С. Трива: Грађанско процесно право I, Загреб 1964. стр. 107, 507; Др С. Цуља: Грађанскипарнични поступак ФНРЈ, Загреб 1957, стр. 455; Др Б. Челија: Нека питања услова који су потребни за доношење пресуде због изостанка, Народна управа бр. 1—2/1962 и други. За пред-
ратно право: Др. Б. Т. Благојевић: Начела приватног процесног права, Београд 1936 стр. 343; Др Д. Аранђеловић: Грађанско процесно право Краљевине Југославије, књ. II, Београд 1933, стр. 78.

² Врховни суд Војводине Гж-1026/62, Гж-1948/65.

³ Ову праксу је већ раније критиковала Д. С. Китић: Неки проблеми у вези са пресудом због изостанка, Гласник адвокатске коморе АПВ, бр. 12/63.

Нигде у Закону о парничном поступку нема непосредног ослоња за тврдњу да се пресуда због изостанка не може донети ако је у питању захтев за новчану накнаду неимовинске штете. Захтеви за досуду новчане накнаде за неимовинску штету нису ни по тексту, ни по смислу респективних прописа у овој материји изузети од доношења пресуде због изостанка. И то како са гледишта прописа који ова питања изричито регулишу, тако и са гледишта оних који га третирају на један општији начин.

1. — Закон *expressis verbis* (чл. 406/2 и чл. 412) искључује могућност изрицања пресуде због изостанка само у брачним споровима и споровима о утврђивању или оспоравању очинства. Не дакле и кад су у питању захтеви за новчану накнаду претрпљене неимовинске штете. Другим речима, одлучивање о њима пресудом због изостанка није ни једном законском одредбом доведено у питање на један изричит начин.

2. — Начело ограничење за изрицање пресуде због изостанка изражава законско правило (чл. 321/2 у вези чл. 3/3) по коме се оваква пресуда неће донети, и кад су иначе испуњени општи услови за њено доношење ако суд нађе да се ради о захтевима којима странке не могу располагати. Пресуда због изостанка се може наиме законито изрећи само у границама важења начела диспозиције.

Са овог, на неки начин заједничког именитеља рестрикција за све ситуације процесног права које се доводе у везу са признањем (чињеница или захтева), већ је *a prima vista* јасно да захтеви за досуду новчане накнаде неимовинске штете не спадају у групу захтева којима странке не могу располагати. Ни не захтева посебно образложење да захтев за новчану накнаду неимовинске штете по себи не садржи правне последице које су противне императивним прописима или јавном моралу. Напротив! Не може се при том наћи било какав ваљани основ или разлог који би доводио у питање начелну могућност (што се иначе свакодневно дешава) да се жртва односно лица која имају право на новчану накнаду неимовинске штете и штетник поравнају. И уопште, да захтевима ове врсте истакнутим у парници странке слободно диспонирају (одрицање, повлачење, снижење итд.), при чему суд не може ићи ни мимо, ни против захтева истакнутих у поступку.⁴ Одатле, ни ово опште ограни-

⁴ За разлику нпр. од утврђивања висине обавезе, па и саме обавезе за деце издржавање. Како је познато суд о томе и може и мора одлучити и кад такав захтев у парницама ради развода брака уопште није постављен, а и кад је постављен суд није везан висином истакнутом у тужби. Друкчије од тога кад су у питању захтеви за новчану накнаду неимовинске штете суд не може досудити онај вид штете који није садржан у захтеву и кад за његово истицање има основа, нити може досудити више но што је тужбом тражено. Врховни суд Југославије (Рев. 2752/65, Збирка судских одлука, 1965, књ. X, св. 3, бр. 326) разматрајући ово питање са становишта ревизије сматра да је и одреби-

чење не даје законски основ за искључење могућности да се о захтеву за новчану накнаду неимовинске штете одлучи пресудом због изостанка.

3. — На исти начин се то може рећи и са гледишта правила да ће се тужбени захтев одбити ако у тужби нису наведене околности из којих се по материјалном праву такав захтев изводи (чл. 321/1 т. 4 одн. 321/4). Ово се правило заправо и не односи на принципијелни аспект питања о искључењу могућности изрицања пресуде због изостанка са гледишта природе или врсте захтева. Реч је овде о једној материјалноправној а не процесној предпоставци. У питању је предпоставка за одређени садржај пресуде, не за процесни тип пресуде.⁵ Другим речима, оно се само тиче односа између тужбеног захтева и грабе на којој се заснива. И то *in concreto* узето у свакој ситуацији када се постави питање доношења пресуде због изостанка. Сагласно томе се на основу њега не могу *in abstracto* ни изводити никакве посебности кад су у питању захтеви за новчану накнаду неимовинске штете.

II

Сложенији је проблем позивање на правило и праксу да висину новчане накнаде неимовинске штете утврђује суд по слободној оцени. И то у склопу иначе веома дискутованог и спорног питања да ли се у случају одмеравања накнаде штете слободном оценом (чл. 212 ЗПП) ради о одговору на чињенично питање колико износи штета или правилност утврђења висине штете слободном оценом представља правно питање.⁶ Ако је то једно чињенично питање и ако се пресуда због изостанка заснива на предпоставци о признању чињеничних навода тужбе, онда се могућност доношења пресуде због изостанка у случају захтева односећег се на новчану накнаду за неимовинску штету не може доводити у питање. Обрнуто, ако је реч о једном правном питању онда је (са гледишта истог схватања о природи пресуде због изостанка.⁷ њено доношење у случају

вање алиментације једно чињенично питање. Исто тако је децидиран у ставу да је и одмеравање висине накнаде за неимовинску штету чињенично питање (начелно мишљење, Збирка, 1967, књ. XII св. 3) и да је у овим парницама ревизија допуштена.

⁵ Др С. Трива: Маргиналије уз тзв. пресуду због изостанка, Зборник радова Правног факултета у Загребу бр. 3—4/60.

⁶ Литературу, домаћу и страну, односно становишта по овом питању видети: Познић оп. цит. стр. 306, 307, а њихово шире излагање: Др М. Грубиша: Чињенично и правно питање, Наша законитост бр. 9—10/59; Решење проблема разликовања и разграничење чињеничних од правних питања, Наша законитост бр. 1—2/60.

⁷ Ово је потребно напоменути с обзиром да постоје и друкчија схватања о основу и природи пресуде због изостанка. Види нпр. В. Рајовић: Правна природа пресуде због изостанка по ЗПП, Правни живот бр. 2/63; Ј. Јухарт: Цивилно процесно право ФНРЈ, Аудљана, стр. 51.

захтева за новчану накнаду неимовинске штете наравно искључено.

1. — Проблеми разликовања чињеничних и правних питања су, уопште гледано, веома сложени. Није ни лако, ни једноставно одредити где престаје сфера чињеничног стања а где почиње правна оцена. Томе посебно доприноси читав низ питања која су истовремено и чињенична и правна (тзв. *quaestiones mixtae*), као и све већи број норми са неодређеном диспозицијом. Посебно појава правних стандарда. Но упркос тешкоћа и отсуству научно сасвим прецизних и апсолутно поузданих критеријума, ипак се за ово разликовање могу наћи и истаћи одређене индикације релативно довољно схватљиве у идеји и као такве оперативно употребљиве за ову анализу.

Ограничавајући се овде на сасвим сумарно и унеколико упрошћено излагање основних разлика, потребно је најпре поћи од карактера судске функције. Она се како је познато, састоји у примењивању правних норми на појединачне ситуације, при чему се одлука јавља као резултат једне интелектуалне операције (судски силогизам) субсумирања (подвођења) чињеничног стања (*premissa minor*) под правну норму (*premissa maior*). У том светлу се основна разлика између чињеничних и правних питања изводи из тога што се чињенична питања увек односе на конкретне животне околности и стања, а правна на апстрактна правила. За разлику од чињеничних, правна питања улазе у сферу нормативности, односећи се како на целину правила, тако и на поједине појмове у његовом склопу.⁸

Даље се чињенична и правна питања разликују са гледишта метода. Чињенично стање⁹ се утврђује доказивањем односно о постојању неке чињенице се закључује доказивањем. При томе се чињенични закључак или закључак по питању постојања доказиване чињенице изводи по слободној оциени (уверењу), у принципу невезано за било каква правила. За разлику од тога, правна питања се решавају применом правних правила; методом тумачења њиховог садржаја, смисла и дејства. Другим речима, правна питања и решења се не изводе доказивањем, као ни сама правна правила и појмови које они садрже.¹⁰

Најзад, суд је при решавању чињеничких питања у парничном поступку везан диспозицијом странака. Чињенична пи-

⁸ При томе се наравно полази од становишта да у правној норми као таквој нема ничег чињеничног, нити да се чињенична питања могу изводити или сводити на погодбену хипотезу норме. Противно М. Муха: Чињенично или правно питање, Правосуђе бр. 1—2, 9, 10/38; Др А. Мунда: Учебник казенског поступка, II св. Љубљана 1957. Има у вези са тим и схватања да и само субсумирање такође спада у чињенично утврђење и да је само изрицање санкције (правне мере) правно питање, као и обрнуто да је већ свака логичка операција у оциени чињеница правно питање, што су свакако претеране крајности.

⁹ У литератури се код неких писаца прави разлика између чињеничног стања и чињеничног питања, што овде не доприноси много и због тога се занемарује.

¹⁰ Примена страног права и његово „доказивање” је одвојено питање од овога и, у сваком случају, није томе супротан аргумент.

тања се могу решавати и признањем. Признање је иначе, на одређени начин граница дубине испитивања чињеничног стања.¹¹ Што се пак тиче правних питања, за њихово решавање не важе никаква ограничења суда са становишта начела диспозиције странака. Правна питања се не могу решавати признањем, што наравно не треба мешати са могућношћу признавања постојања једног права или правног односа.¹²

Враћајући се на постављено питање, чини се да се са становишта ових разлика са више разлога може узети да одмеравање висине штете слободном оценом представља одговор на чињенично питање колико износи штета. Тако одмерена висина штете нема наике карактер горње премисе судског силогизма и сама за себе и по себи не представља нормативну вредност. Ипак је, у крајњој линији, резултат целокупне расправе и доказаних елемената који је опредељују. Осим тога се може утврђивати и признањем.

2. — Није уопште спорно да новчана накнада за неимовинску штету није еквивалент штете. Она се не досуђује као репарација и компензација да би непосредно заменила оно што је жртва изгубила. Њена се функција састоји у томе да се досудом извесне своте новца омогући оштећеном да себи прибави неко задовољство и на тај начин успостав психичку и емоционалну равнотежу која је постојала пре штетникове радње.¹³ На тај начин, за разлику од имовинске штете, сатисфакција за претрпљену неимовинску штету се одређује према потреби задовољења. Само из тога, међутим, не произилази да је њену висину немогуће у просеку објективно установити¹⁴ и изразити у новцу. Иако теже но у случају имовинске штете, доказивање постојања и висине неимовинске штете није ни у принципу, ни у стварности немогуће и оно се редовно врши. У крајњој линији се овде и не ради о разлици о могућностима установљења, већ су у питању разлике у правној природи и релацији величина које се доводе у положај еквиваленције, као и методу сазнања. Истина је при том да суд висину неимовинске штете не може математички егзактно тачно израчунати на један апсолутан начин и да за то не постоје сасвим прецизна и чврста мерила. Али се ипак ослања на одређене елементе (интензитет и трајање бола, имовинске прилике нпр.) који опредељују висину ове штете у

¹¹ Б. Благојевић: оп. цит. стр. 335.

¹² Тзв. прејудисијелни правни односи спадају неспорно у чињеничне елементе процесне грађе, о чему овде није реч.

¹³ Др М. Константиновић: Облигационо право (скрипта), Београд 1957, стр. 98; Др. О. Станковић: Новчана накнада неимовинске штете, III изд., Београд 1965, стр. 29 и др.

¹⁴ Разуме се у једном релативном смислу са којим право, као мера типичног и просечног иначе рачуна. Противно: Др М. Вуковић: Обавезно право, књ. I, Загреб 1956, стр. 270, сматра да се новчани еквивалент неимовинске штете не може уопште установити, па да је у складу са тим суд може и арбитрерно установити.

скаду са њеном функцијом.¹⁵ Суд је при одмеравању новчане накнаде неимовинске штете дужан узети у обзир и ценити све релативне околности конкретног случаја.¹⁶ До слободне оцене може овде иначе доћи тек кад се ствар до могуће мере расветли. Слободна оцена мора при том бити резултат разумног одмеравања утемељеног на прикупљеним елементима, правилима логичког мишљења и животног искуства, као и ваљано образложена.¹⁷ Висина новчане накнаде за претрпљену неимовинску штету одмерена слободном оценом представља дакле резултат сазнајног поступка али из резултата целокупне расправе а не правне норме и појмова (елемената) који ју чине.

Томе се може додати и један историјски разлог. Одмеравање висине накнаде штете слободном оценом вуче свој корен из једне старе установе. У старом процесном праву¹⁸ је наиме важило правило да ако се износ какве тражбине није могао доказивати и доказати другим доказним средствима (алиментација, накнада штете) он се утврђивао заклетвом (*iuramentum ad litem*). Заклетва је и данас установа доказног поступка и њом се, наравно, утврђују чињенице а не решавају правна питања.

3. — Не спорећи да одговор на питање висина штете, посматран у структури судског силогизма има карактер једне чињеничне констатације, ипак се сматра да утврђивање висине штете слободном оценом представља правно питање. И то стога што се кроз слободну оцену изражава у ствари једно схатање друштвене средине колико накнада, под одређеним околностима треба да износи.¹⁹ Ова констатација се наравно не може спорити. Висина новчане накнаде за претрпљену неимовинску штету то на одређени начин заиста јесте. Али се ипак чини да, са гледишта питања о коме је реч није довољан супротни аргумент. Односно, да нема домашај који јој се придаје. Тачно је наиме, да свака правна оцена садржи у себи једну меру и квалитет друштвене оцене, већ због друштвене суштине права. Но то ипак не мора да значи да је свака друштвена оцена ипсо факто правна. Она је правна кад је апстрактна и једнака мера, објективно и унапред регулисана и дата.

На исти начин се не може прихватити ни схватање по коме правила општег животног искуства треба третирати као правна правила.²⁰ Нема никакве сумње да су правна правила у великој мери резултат друштвеног искуства, које је на одређени

¹⁵ Станковић: оп. цит. стр. 29.

¹⁶ Правно становиште изражено на саветовању судија грађанског одељења Врховног суда Југославије 12 и 13. II 1970.

¹⁷ Врховни суд Југославије Рев. бр. 89/68 од 27. V 1968. Начелно мишљење цит. напред.

¹⁸ Нпр. *Allgemeine Gerichtsordnung* од 1. V 1781, Привремени парбени поступак за Хрватску од 16. X 1852 и др. Данас: *Code civil* (арт. 1369).

¹⁹ Познић: оп. цит. стр. 307.

²⁰ Јухарт: оп. цит. стр. 356.

начин и у одређеној мери у њима инкорпорисано. Правила општег животног искуства имају при том на исти начин као и правна правила апстрактан карактер. Независна су од конкретног случаја који се расправља, као и од случајева из којих су изведена и изван којих треба да важе као правила за будуће случајеве. Али, свако апстрактно правило није самим тим и правно. Апстрактно правило је правно само ако садржи одређену и санкционисану заповест.²¹ Осим тога, правила (максиме, принципи) општег животног искуства су апстрактна правила чињеничне природе и порекла. Правила искуства су наиме, дефиниције или судови општег значаја изведена посматрањем појединих случајева.²² Због тога се, ако нису очигледна, доказују.

Треба додуше рећи да се правила искуства разликују од осталих елемената процесне грађе. И то у два правца. Прво, по томе што суд о њима има и стиче знања и изван парнице. И друго: суд је овлашћен да у парници користи и своје раније познавање правила искуства не пружајући прилику странкама да о њима расправљају. Али се свеједном њиховом употребом иде само на утврђивање фактичке основе спора. Јер, догод се из постојећег чињеничног стања и резултата доказивања изводе закључци да би се путем правила искуства сазнале нове чињеничке грађе за пресуду (реч је увек о висини износа или количини ствари) а не примена права.²³ Реч је заправо о методу сазнавања. Правила искуства јесу додуше при том *premissa maior* али чињеничног суда, не судског силогизма; што разуме се, није исто.²⁴ Не види се уопште разлог зашто би се само због разлика у процесу (начину, методу) утврђивања (сазнања), висина штете као једно превасходно чињенично питање претварало у правно.

Што се тиче правила логичког мишљења, она су једнако подлога мисаоних операција (логичка оцена) како у области утврђивања чињеница и њихове оцене, тако и у области примене права.²⁵ Отуда се на основу тога и не могу изводити никакве разлике између чињеничних и правних питања. Тачније речено, оспоравати чињенични карактер одмеравања новчане накнаде неимовинске штете позивањем на то да је она, између осталог, и резултат логичког мишљења.

4. — Није у разматрању овог питања без значаја, на крају, приметити да је слободна оцена једно начело за оцену доказа и да се правило о одмеравању штете слободном оценом (чл. 212

²¹ Др М. Марковић: Грађанско процесно право, Београд 1957, књ. I св. 1, стр. 81.

²² Др Т. Васиљевић: Систем кривичног процесног права СФРЈ, Београд 1964, стр. 276.

²³ Аранђеловић: оп. цит. стр. 93. Најчешће ови закључци нису ништа друго до докази индицијама. Из познатих чињеница и елемената се закључивањем долази до других или одлучних чињеница.

²⁴ Трива: оп. цит. стр. 530.

²⁵ Цуља: оп. цит. стр. 530.

ЗПП) налази у одељку (глави) закона која се тиче доказа и извођења доказа (систематски разлог). Насупрот овог разлога истиче се међутим тврдња да је наведено законско правило, иако дато у склопу једног процесног закона по својој природи материјалноправног карактера. Отуда се питање правилности његове примене има третирати као и питање правилности примене сваке правне норме. Будући да је висина штете један од елемената облигације за накнаду штете, њеним установањем по слободној оцени суд решава једно правно питање. Другим речима, одлучивање по слободној оцени представља само специфичан облик конкретизације и одређивање садржине једном заштићеном праву у судској одлуци.²⁶

Као противно, може се најпре истаћи да штета не улази у садржај облигације за накнаду штете. Штета је наиме, само један од општих услова који треба да буде испуњен да би настала обавеза накнаде.²⁷ Садржај облигације за накнаду штете, као и сваке друге облигације чине одговарајућа овлашћења и дужности. Тачније, одређено понашање дужника (штетника) према повериоцу (оштећеном) и обрнуто. Оно што је дужник обавезан да учини (овде — да плати одређену своту новца) јесте заправо предмет престације која чини садржину облигације.²⁸ Према томе, кад одмерава висину штете (слободном оценом или на други начин, свеједно) суд само утврђује предмет престације; не, дакле и садржај заштићеном праву. А утврђивање предмета престације спорне облигације у парници је превасходно једно чињенично питање.²⁹

Осим тога, оригинерно утврђивање садржине једног права је по себи акт његовог стварања. Право без садржине је бесмислено, и као појам и као реалност. Одатле би, у крајњој конзеквенцији излазило да суд овде заправо конституише право. По нашем парничном поступку међутим, суд то у принципу не може. Пресудом се субјективна права не заснивају, нити се постојећа укидају или мењају. Пресудом се само врши остваривање објективног права (правног поретка) применом правне норме на одређени животни догађај или стање онако како су они у поступку утврђени. Или, фигуративно речено: парницом се

²⁶ Др Б. Чалија: Правна и чињенична питања у процесу примене права (Да ли одлучивање о висини штете по слободној оцени суда има карактер чињеничног или правног питања?), Годишњак Правног факултета у Сарајеву, 1967.

²⁷ Константиновић: оп. цит. стр. 92.

²⁸ За разликовање садржине облигације и предмета престације видети: Др С. Јакшић: Облигационо право, Сарајево 1960, стр. 33; Константиновић: оп. цит. стр. 6; Др. Љ. Милошевић: Облигационо право, Београд 1966, стр. 13.

²⁹ Овде би се могао развити и један терминолошки спор, јер се под престацијом може разумети и резултат понашања. Овде се под престацијом подразумева понашање на које је дужник обавезан односно које од њега може да се захтева (*dare, facere, non facere, pati*).

субјективно право доводи до евиденције, а не до егзистенције.³⁰ Одатле се ни са овог разлога одмеравање висине накнаде за неимовинску штету слободном оценом не може схватити, одредити и интерпретирати на изложени начин.

Остављајући по страни друге моменте и аргументе, већ се на основу реченог даде закључити да одмеравање висине накнаде за неимовинску штету слободном оценом представља чињенично питање колико износи штета. Следствено томе и пракса која одбија могућност изрицања пресуде због изостанка кад је у питању захтев за новчану накнаду неимовинске штете није основана и сагласна закону. Факат да се она одмерава слободном оценом није, како је показано, за то довољан разлог.

Др Никола Воргић

НАДЛЕЖНОСТ ПРВОСТЕПЕНОГ СУДА ЗА ДОНОШЕЊЕ НОВЕ ПРЕСУДЕ, БЕЗ ПОНАВЉАЊА ПОСТУПКА У СЛУЧАЈУ ИЗ ТАЧКЕ I. СТ. I. ЧЛ. 369. ЗКП

Према одредби чл. 369. ст. I. и т. 1 и ст. 2. ЗКП, правноснажна пресуда може се преиначити и без понављања кривичног поступка; ако је у две или више пресуда против истог осуђеног правноснажно изречено више казни а нису примењене одредбе о одмеравању једне казне за дела у стицају. У том случају суд ће новом пресудом преиначити раније пресуде у погледу одлука о казни и изрећи једну казну. За доношење те нове пресуде надлежан је првостепени суд који је судио у ствари у којој је *изречена најстрожа казна*, а код истоврсних казни онај који је изрекао *највећу казну*, а ако су казне једнаке, суд који је последњи изрекао казну.

Предметне правноснажне пресуде могу изрећи:

(1) судови исте стварне надлежности (чл. 17 — 20. ЗКП) или

(2) судови различитог ранга, виши и нижи.

За први случај нема неслагања међу правницима. Сви се слажу да се правило из ст. 2. чл. 369. ЗКП има применити дословно, онако како гласи.

О другом случају постоје различита мишљења.

³⁰ Познић: оп. цит. стр. 51. Противно: Ханс Келзен: Општа теорија права и државе (превод) Београд 1951, стр. 135, који са општег теоријског гледишта налази да судска пресуда као акт стварања појединачне норме има конститутиван карактер.

Поједини правници заступају правно схватање да се односно правило (из ст. 2. чл. 369. ЗКП) примењује онако како гласи и кад су у питању првостепени судови различитог ранга. Надлежност се одређује према правноснажно изреченој казни онако како је нормирано одредбом чл. 369. ст. 2. ЗКП. Они, као што се види, налазе да је једини критеријум за одређивање надлежности првостепеног суда за доношење нове пресуде правноснажно изречена казна, односно најстрожа врста казне, а код истоврсних казни највећа казна и у случају кад је такву казну изрекао нижи суд.

Неки правници нису се сложили са оваквим правним становиштем. Они сматрају да се у оваквом случају не може граматички тумачити одредба чл. 369. ст. 2. ЗКП, већ се та одредба логичним тумачењем у вези са другим одредбама о надлежности има применити.

У конкретном примеру против истог осуђеног општински суд својом правноснажном пресудом изрекао је казну затвора од шест месеци, а окружни суд првостепени изрекао је исту врсту казне (казну затвора) у трајању од четири месеца.

Према првом мишљењу на предлог осуђеног (или јавног тужиоца, по саслушању противне странке — чл. 369. ст. 4. ЗКП) за доношење нове пресуде био би надлежан општински суд који је изрекао већу казну.

По другом схватању за доношење нове пресуде био би надлежан окружни суд као виши (првостепени) суд без обзира на висину казне (односно и без обзира на врсту казне).

Правило из одредбе чл. 369. ст. 2. ЗКП не може се, наиме, изоловано (као кад су у питању судови исте врсте) граматичким тумачењем примењивати онако како гласи, већ се логичним тумачењем у вези са одредбом из чл. 31. ст. 1. ЗКП долази до закључка да је за доношење нове пресуде надлежан окружни суд, иако је изрекао истоврсну мању казну (казну затвора од четири месеца).

У случају спајања предметних кривичних дела за одмеравање односно изрицање једне казне био би стварно надлежан окружни суд као виши (чл. 31. ст. 1. ЗКП у вези са чл. 46. ст. 1. КЗ).

Ако би општински суд коа стварно ненадлежан изрекао такву казну, окружни суд би као другостепени по жалби или поводом жалбе по службеној дужности укинуо првостепену пресуду, предмет упутио већу истог (окружног) суда и о томе известио општински суд (чл. 356. ст. 1. ЗКП).

Из изложених одредаба у вези са правним правилом из одредбе чл. 369. ст. 2. ЗКП може се снагом правне логике формулисати правно правило да је за доношење нове пресуде, ако су против истог осуђеног правноснажним пресудама вишег и нижег суда изречене казне (истоврсне или различите) надлежан виши првостепени суд који ће применити одредбе о одмеравању

једне казне за дела у стицају и, имајући у виду и утврђене околности релевантне за одмеравање изречених казни, изрећи једну казну (чл. 369. ст. 1. т. 1. и ст. 2. у вези са чл. 31. ст. 1. ЗКП и чл. 46. ст. 1. т. 2. и чл. 38 — 44. КЗ).

Логична је, дакле, правна претпоставка да ће виши суд (који као другостепени по службеној дужности пази на повреду кривичног поступка из чл. 334. ст. 1. т. 6. ЗКП и због стварне ненадлежности укида пресуду нижег суда — чл. 356. ст. 1. ЗКП) правилније применити одредбе о одмеравању једне казне за дела у стицају (за чије би одмеравање казне у случају спајања био надлежан тај исти виши суд, као првостепени — чл. 31. ст. 1. ЗКП у вези са чл. 46. ст. 1. КЗ), него што би то, преузимајући делимично улогу односно делатност вишег суда, учинио нижи суд.

Следствено наведеном, у приказаном примеру за доношење нове пресуде надлежан је окружни суд, као првостепени виши суд, који ће новом пресудом преиначити раније пресуде у погледа одлука о казни и изрећи једну казну за дела у стицају.

Даница Китић

IN MEMORIAM

Дана 1. новембра о. г. после краће болести, умро је **ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ**, судија Окружног суда у Новом Саду. По личним својствима и особеностима свога карактера, представљао је изузетну појаву у правосудју наше Покрајине, што обавезује, да му се нестанаك из наше средине и посебно обележи, ради остајања у што трајнијој успомени.

Већ својом спољном појавом, висока и права стаса, он је скретао пажњу на себе и у сусретима се упадљиво примећивао, тако да је сам његов изглед упућивао да се не ради о свакидашњем и уобичајеном пролазнику. Међутим, оно што га је карактерисало и истицало у нашој средини, није само та његова отмена појава, већ онај пун и потпун слада, између спољњег изгледа и његовог духовног лика. Пореклом из старе и угледне грађанске породице, из које је понео лепо васпитање, са знањем више светских језика, путовањем и задржавањем у европским центрима, стекао је широку културу и правничко образовање, које је било далеко изнад просека. Са наведеном културом, коју је поседовао, до те мере је продуховио своју личност, да је заиста био прави господин, но не у класном смислу, већ по својој хуманости, коректности, отворености,

оданости позиву, који је обнашао и нада све, лојалности у контактима како са својим сарадницима, тако и познаницима и пријатељима. Та изузетност његовог духовног лика, остављала је на све оне који су са њим долазили у контакте, један трајан и неизбрисив утисак. Зато су његове колеге на послу, како старији, тако и млађи, без устезања и радо тражили контакте са њиме, да продискутују и размотре текуће проблеме, да тако од њега нешто науче, или добију меродавну потврду својих мишљења и ставова. Сваки сусрет с њим, скоро је увек значио једно освежавање, једну потпору и потврду, да постоје непролазне духовне вредности, у чијим изворима треба изналазити снагу и обавезу за своју друштвену делатност.

Човек његова кова није се ни могао, а нити се колебао, кад се у бурном и револуционарном времену, после ослобођења наше земље, требало одредити. Потребе времена изискивале су, да се организује народно и револуционарно правосуђе, као један од значајних инструмената наше социјалистичке законитости. Без резерве, предано и одано улази у редове народних судија, прво као срески, а убрзо окружни судија у Новом Саду. Овде његова племенита и велика интелектуална својства долазе до пуног изражаја. Био је један од извора знања и искустава, које је увек спремно и несебично делио са својим колегама и сарадницима. Тај, тако цео човек, био је и комплетан судија, а дужност је обављао са пуно части и достојанства, а нада све, одговорности, да у том погледу може бити примером и узором свима онима који остају. Судије са територије Окружног суда у Новом Саду, а нарочито млађе, тражили су контакте са њиме, да би разјашњавали, освежавали, изналазили најадекватнија решења у конкретним случајевима текућих проблема из свога рада. Како је, у тим сусретима и разговорима, својим друговима и колегама прилазио, и начин на који је са њима проблеме третирао и изналазио одговарајуће ставове, кажу, да то сада, улази у легенду. Не само по томе, већ и по свом личном раду и залагању, на пословима којима је био задужен, служио је за пример својим колегама. Задивљујућа је његова, говорећи језиком суда, експедитивност и неуморност, на радном месту. Такорећи, заокупљен проблемима који су из списка произилазили, а које је на столу уморан оставио, отишао изнурен својој кући, да би, скрхан болешћу пао, и убрзо умро. Он је, може се без претеривања рећи, сагорео на послу и од посла. Такав је био од првог дана, када је после ослобођења дошао у суд, и такав је остао до краја живота. Такав је био човек и судија Јован Јовановић. Заиста, ретка и изузетна појава. Уза све ово, тих, скроман, ненаметљив, без истицања себе и свога рада, за који је сматрао да је нужна претпоставка и обавеза, коју треба, у активност судије уносити. Одужио се правосуђу и нашој заједници у пуној мери, јер је часно служио до

последњег даха. Заједници није остао дужан, али је она остала њему, јер је пренебрегла и закаснила, да му својим даљњим вредновањем и степеновањем, ода видније признање, од места са кога је заувек отишао.

Нека му је слава и хвала.

Др ЈОВАН ДОРОШКИ

ИЗ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Покушај кривичног дела разбојништва. (ВСВ бр. Кж. 324/970).

Кривично дело разбојништва из чл. 252 КЗ је сложено крив. дело које је састављено од две радње — од принуде и крађе, па стога стоји покушај овог крив. дела, када окривљени према оштећеном примени силу ради одузимања новца — иако до овог одузимања и не дође.

Одузимање возачке дозволе. (ВСВ бр. Кж. 573/970).

И поред изречене условне казне осуде за крив. дело угрожавања јавног саобраћаја из чл. 173. ст. 1 КЗ има места примени мере безбедности одузимања возачке дозволе из чл. 61. в. КЗ, уколико је оптужени у време извршења дела био у знатном алкохолисаном стању.

Кривично дело проневере. (ВСВ бр. Кж. 518/970).

За постојање крив. дела проневере из чл. 322. КЗ није од битне важности околност да ли је конр. случају заснован и формално-правни радни однос у смислу Закона о радним односима, нити је одлучна чињеница што није донето формално решење о распоређивању оптуженог на радно место пословође продавнице, већ је основно и одлучујуће то што је оптужени ступањем на посао засновао радни однос са оштећеном радном организацијом и што му је на раду поверен новац и друге покретне ствари те радне организације.

Не постављени директор радне организације не може тужбом оспоравати решење, већ једино жалбом скупштини општине. (ВСВ бр. Рев. 114/970).

Именовање директора радне организације у саставу здруженог предузећа спроводи се по поступку предвиђеном у основном закону о избору радничког савета и других органа управљања у радним организацијама, па према томе, и учесник у конкурс за избор директора радне организације у саставу здруженог предузећа ако сматра да конкурс није спроведен по прописаном поступку или за лице које је именовано за директора не испуњава зато прописане услове, не може заштити својих права остварити тужбом у смислу чл. 23. ОЗОРО, већ може поднети жалбу Скупштини општине а у смислу чл. 87. Основног закона о избору радничког савета и других органа управљања у радним организацијама.

Престанак рада због укидања радног места. (ВСВ бр. Гзз 39/970).

Кад се ради о престанку рада радника због укидања радног места, радна организација може донети одлуку о престанку рада обзиром на одредбе чл. 103 ст. 2 ОЗРО само ако нема могућности да се радник распореди на друго одговарајуће радно место у било коју радну јединицу истог предузећа, у истом или другом месту.

Овим се не улази у питање примене наведеног прописа на такве односе у здруженим предузећима.

Рок за тражење накнаде штете осуђеника у КП дому. (ВСВ бр. Гж. 620/970).

Када је осуђеник претрпео штету на раду у КП дому рок застарелости за накнаду штете почиње тећи од дана сазнања за штету или лице које је штету проузроковало, уколико га штетник није спутавао. У противном овај рок почиње тећи од дана изласка оштећеног из КП дома.

Изддржавање деце. (ВСВ бр. Гж. 1154/970).

Првостепена пресуда је обавезала тужитељицу, мајку ванбрачног детета, да плаћа издржавање за дете. Тужитељица је поднела жалбу, која је уважена, а из разлога:

Ако мајка детета нема никакву имовину, већ живи у домаћинству ванбрачног мужа као домаћица а уз то је трудна у 4 месецу, није дужна да доприноси издржавању свог детета које живи код оца, јер нема имовинске могућности за то. Све дотле док не буде способна за рад као пољопривредна радница после рођења детета и према узрасту детета, отац детета ће бити дужан сам да издржава дете.

Лицу неоправдано лишеном слободе и без основа задржаном у притвору не припада накнада неимовинске штете. (ВСВ бр. Гж. 1208/970).

І. ст. суда је одбио тужбу. Тужιοици су уложили жалбу, која је неоснована и одбијена, а из разлога:

Питање накнаде штете због неоправданог лишења слободе и због задржавања у притвору без основа регулисано је у чл. 500 и 507 ЗПП. Тим одредбама прописано је да оштећеном припада накнада имовинске штете. Ове прописе треба схватити тако, да је њима питање накнаде штете нормирано у потпуности и да оштећеном осим накнаде имовинске штете не припада никаква друга врста штете. Наиме, да је приликом доношења тих прописа била намера да се оштећеном предвиди и накнада неимовинске штете, тада би то у прописима било и наведено, или бар накнада штете не би била ограничена само на накнаду имовинске штете.

Промет употребљаваног путничког аутомобила подлежи обавези плаћања пореза на промет без обзира што је овај порез већ плаћен у ранијем промету (Пресуда Врх. привр. суда у Београду Урж. бр. 204/68-3).

Тужилац је у покренутом управно-рачунском спору побијао решење надлежне Службе друштвеног књиговодства којим му је наложено да накнадно уплати порез на промет за продати половни аутомобил марке „Застава“ 1300, који је продат приватном лицу након неуспеле јавне лицитације. —

Првостепени суд је тужбу одбио а оспорено решење одржао на снази као на закону основано, па је поводом жалбе тужиоца другостепени суд ову пресуду потврдио из следећих разлога:

„Као промет робе сматра се свака продаја а без утицаја је да ли је промет са истом робом већ једном обављен или не и да ли је приликом првог промета плаћен порез на промет. У конкретном случају није спорно да је обављен промет употребљеног возила са крајњим потрошачем, да је возило производ на који се плаћа порез на промет по Тарифи савезног пореза на промет („Службени лист СФРЈ“ број 33/65), да је био финални производ без обзира што је већ употребљавано, то се онда закључује да је Служба друштвеног књиговодства правилано поступила кад је спорним решењем обавезала тужиоца на плаћање одређеног износа пореза на промет. Према чл. 20 Основног закона о порезу на промет прописано је да се сваки промет производа, остварен непосредно са потрошачима, сматра прометом на мало. У овом случају је у питању баш промет производа (возила) на мало.

У Тар. бр. 6. Тарифе савезног пореза на промет и Тар. бр. 2. Тарифе општинског пореза на промет („Сл. лист“ Општин. Суботица бр. 18/65) није предвиђено никакво ослобођење од плаћања пореза на промет путничких аутомобила без обзира ко је купац, а у чл. 1. и 2. Закона о додатном порезу на промет робе на мало („Сл. гласник СРС“ бр. 52/66) прописано је да се плаћа додатни порез на промет робе на мало. —

Из цитираних законских прописа види се да се порез на промет робе на мало плаћа увек, па и када је у питању промет употребљаваних возила."

Ограничење овлашћења за закључивање правних послова без утицаја је ако ова околност при уговарању није била позната другој уговорној страни (Пресуда Врховног привредног суда Сл. број 47/70-3).

Првостепени суд је пресудом обавезао туженог на плаћање купопродајне цене из уговора, а тужени је ову пресуду побијао жалбом наводећи да његов претставник који је спорни уговор закључио није имао овлашћење да закључује уговоре у вредности од преко 50,000,00 дин. —

Одлучујући о жалби другостепени суд је потврдио побијану пресуду у целости. —

Из образложења:

„По размотрењу свих списка и жалбених разлога и предлога тужиоца Врховни привредни суд налази да је првостепени суд утврдио све чињенице које су одлучне за решење овог спора и да је на тако утврђено чињенично стање правилно применио материјално право када је туженог обавезао да тужиоцу плати износ од 123.650,00 динара спп. Неоспорно је: да је закључницу број 57 од 17. априла 1969. о куповини филтера с тужиоцем закључио Л. Д., радник туженог у представништву у С. Одлука Радничког савета туженог која је донета пре закључења правног посла, а по којој је Л. Д. био овлашћен да закључује правне послове само до износа од 50.000,00 дин. у конкретном случају је без утицаја, јер та чињеница тужиоцу, како то произлази из provedених доказа у моменту закључења уговора није била позната, а одлука Радничког савета није била ни објављена, а сам Л. приликом закључења уговора није упознао тужиоца са истом. Како је Л. код туженог радио у својству комерцијалисте и као такав закључивао правне послове, то је тужилац основано могао сматрати да је Л. овлашћен да закључује правне послове без обзира на вредност истих."

Опште узансе за промет робом не предвиђају обавезу давања накнадног рока за испоруку због доцње повериоца (Реш. Врховног привредног суда Сл. бр. 455/70-3).

Купац је би одужан да у смислу уговора преузме код продавца купљену пшеницу и даље транспортује, па како овој својој обавези није удовољио у целости, продавац је непреузету количину пшенице продао другом купцу по нижој цени од уговорене, а затим је купца теретио разликом у цени. —

У покренутом спору првостепени суд је одбио захтев продавца за признавање наведене разлике у цени, јер да продавац није купцу дао накнадни рок за испоруку и по том није одустао од уговора. —

Поводом жалбе другостепени суд је побијану пресуду укинуо и предмет вратио на поновни поступак. —

Из образложења:

„Погрешно је становиште првостепеног суда да је тужени био дужан да тужиоцу да накнадни рок за испоруку одн. преузимању пшенице у смислу ОУ бр. 209 ст. 1. и 2. па да због пропуста да то учини нема права на накнаду штете. Та узанса се односи на дужничку доцњу, а у конкретном случају ствар треба расправити на основу правила која се односе на поверилачку доцњу јер је према тврђењу туженог тужилац пао у доцњу као поверилац који је требало по уговору да преузме пшеницу, коју је робу унапред платио. Како Опште узансе у одредбама о поверилачкој доцњи (УО бр. 217—223) не предвиђају давање накнадног рока због доцње повериоца то тужени није био дужан да тужиоцу, као повериоцу, даје накнадни рок за преузимање плаћене пшенице уколико тужилац није преузео потребне радње да преузме купљену пшеницу. Тужилац је био дужан да у уговореном року преузме робу, па ако то није учинио, одговоран је туженом за штету коју је тужени претрпео тиме што је пшеницу морао као робу која је неподесна за чување, продати на трошак и ризик тужиоца другом купцу по јефтинијој цени (УО бр. 222)."

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА АК У САПВ

На седници Управног одбора Адвокатске коморе у САПВ која је одржана 7. XI. 1970. године донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај, председника, секретара и референта о раду Коморе.

2) Решењем бр. 393/70 разрешава се дужности члана комисије за материјална питања Кениг др Јулије адвокат из Новог Сада, а за члана ове комисије бира се Рашовић Војислав адвокат из Сремске Митровице.

3) Решавано је о молбама за упис у именик адвоката.

4) Решењем бр. 396/1970 уписан је у именик адвокатских приправника АК у САПВ ШОТИ ФЕБА са адвокатско приправничком вежбом код Ивачковић Дејана адвоката у Новом Саду. Адвокатско приправничка вежба тече му од 7. новембра 1970. године.

4) Решењем бр. 382/1970 брише се из именика адвоката АК у САПВ у Новом Саду ГЛИГОРОВ БРАНИСЛАВА адвокат из Зрењанина са даном 16. X. 1970. године због заснивања радног односа. За преузимаатеља адвокатске канцеларије одређен је Кордић Душан адвокат у Зрењанину.

6) Решењем бр. 390/1970 одсутном адвокату Горше др Јосипу из Апатина, одређен је привремени заменик Милић Александар адвокат из Апатина.

7) Решењем бр. 380/1970 евидентира се уговор о правној помоћи склопљен између Арсић Вјекослава адвоката у Новом Саду и „Новисад промет“ из Новог Сада од 1. VIII 1970. године.

8) Решењем бр. 372/1970 узето је на знање да је Рекецки Јожеф адвокатски приправник из Кањиже са адв. прип. вежбом код Рекецки др Јожефа адвоката у Кањижи са даном 29. X 1970. године прекинуо адв. прип. вежбу због одслужења редовног војног рока.

9) Решењем бр. 356/1970 брише се из именика адвоката АК у САПВ у Новом Саду Радишић Михајло адвокат из Зрењанина са даном 4. X 1970. године због заснивања радног односа. За преузимаатеља адвокатске канцеларије одређен је Шүтовић Радоња адвокат у Зрењанину.

10) Решавано је и о другим текућим питањима.

УПРАВНИ ОДБОР АК У САПВ

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА АК У САПВ

На седници Управног одбора Адвокатске коморе која је одржана 26. новембра 1970. године донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника, секретара, благајника и референта о раду Коморе.

2) Решењем бр. 413/1970 евидентиран је уговор о пружању правне помоћи склопљен између Мр. Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду са Предузећем за израду металних производа „Металум“ из Новог Сада, од 1. IX 1970. године.

3) Решењем бр. 414/1970 брисан је из именика адвоката АК у САПВ Козодеровић Владимир, адвокат у Сомбору, са даном 1. јуни 1970. године, због заснивања радног односа. За преузимања је одређен Јеловац Никола, адвокат у Сомбору.

4) Решењем бр. 402/1970 брише се из именика адвоката Гојков Василије, адвокат у Новом Кнежевцу са даном 15. XI 1970. године, због заснивања радног односа. За преузимања је одређен Лазин Јован, адвокат у Новом Кнежевцу.

5) Решењем бр. 406/1970. брише се из именика адвоката АК у САПВ Ковачевић Славко, адвокат у Чоки, са даном 1. VII 1970. године због пензионисања. За преузимања је одређен Жикић Урош, адвокат у Остојићеву.

6) Решењем бр. 390/1960 разрешен је дужности привременог заменика Др Горше Јосипа, адвската из Апатина, Милић Александар, адвокат у Апатину.

7) Решењем бр. 199/1970 за преузимања адвокатске канцеларије пок. Др Славка Лозановића, адвокат у пензији из Зрењанина одређен је Аршинов Владимир, адвокат у пензији у Зрењанину.

9) Решено је да се 18. XII 1970. године са почетком у 16 часова одржи заједнички састанак Управног одбора, Савета и представника радних одбора.

УПРАВНИ ОДБОР АК У САПВ

ЗБОРНИК РАДОВА IV — ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У Н. САДУ

Завод за научноистраживачки рад Правног факултета у Новом Саду издао је IV књигу: ЗБОРНИК РАДОВА. Овим Зборником, Правни факултет у Новом Саду, обележава своју десетогодишњицу постојања. И до сада, издате три књиге Зборника, представљале су знатан допринос развоју научне мисли у области правних и друштвених наука као и научној афирмацији, овог релативно младог Факултета.

Ова, IV књига Зборника, по броју прилога, актуелности материје коју обрађује и по научно-стручном дometу радова, сврстава ЗБОРНИК у највредније публикације ове врсте у нас. Један савремен, актуелан и научно вредан зборник.

Овом белешком желимо само да скренемо пажњу правницима, читаоцима Гласника (чланци заслужују компетентнији приказ) на издања Завода за научно-истраживачки рад Факултета, а посебно ЗБОРНИК РАДОВА IV.

ЗБОРНИК РАДОВА IV објавио је више радова из области грађанско-правне, кривичне, економске, државно-правне, као и друштено-политичких наука. Стогодишњица Лењина обележена је уводним чланком. На крају, дат је кратак преглед живота и рада Правног Факултета кроз десет година постојања.

М. Б.

ОБАВЕШТЕЊЕ ПРЕТПЛАТНИЦИМА

„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе у САПВ излазиће, почев од 1. јануара 1971. у повећаном формату, на најмање 40 страница месечно, биће повезан у солидније корице.

Све ово ће изискивати веће издатке, па је зато Уређивачки одбор закључио да се цена претплате за 1971. годину повећа на 40 н. д. годишње, док ће поједини број стајати 5. н. д.

Они претплатници који су већ уплатили претплату за 1971. годину, нека уплате разлику до 40. н. д.

Све уплате се врше на текући рачун Адвокатска комора у САПВ, Нови Сад, бр. 657-8-419.

Уређивачки одбор „ГЛАСНИКА”.

СВЕ ДОПИСЕ И ОБАВЕШТЕЊА ЗА АДВОКАТСКУ КОМОРУ
У С. А. П. ВОЈВОДИНИ СЛАТИ НА АДРЕСУ НОВИ САД, ЗМАЈ
ЈОВИНА бр. 20/1

СВИМ АДВОКАТИМА, АДВОКАТСКИМ ПРИПРАВНИЦИМА
И СЛУЖБЕНИЦИМА АДВОКАТСКИХ КАНЦЕЛАРИЈА ЖЕЛИ
СВЕ НАЈБОЉЕ У НАСТУПАЈУЋОЈ, 1971. ГОДИНИ.

УПРАВНИ ОДБОР КОМОРЕ

ПРЕТПЛАТНИЦИМА И ЧИТАОЦИМА ЖЕЛИМО СРЕЋНУ
НОВУ 1971. ГОДИНУ

Уредништво „ГЛАСНИКА”

„ГЛАСНИК” излази сваког месеца / Издавач и власник: Адвокатска комора у САПВ, Нови Сад, Змај Јовина 20 / Уређује одбор: Милорад Ботић, гл. и одг. уредник. Коста Хади, уредник, Славко Мишић, Оливер Новаковић и Золтан Корхеџ чланови одбора / Одговорни уредник: Милорад Ботић, адвокат, Нови Сад, Нар. Хероја 6 / Текући рачун: 657-8-419 / Годишња претплата 30 н. д. / Цена једног броја 3. н. д. / Штампана „Будућност”, Нови Сад, Шумадијска 12

